

FÖRSVARSHÖGSKOLAN

KrV C: 3 Krigsvetenskap, C-uppsats

<i>Författare</i> Örlkn Per Nilsson	<i>Program</i> ChP 04-06
<i>FHS handledare</i> Kk Christopher Werner och Jerker Widén	
	<i>Beteckning</i> FHS 304/6:1

Militärteorins påverkan på utvalda beslutsfattare inom Royal Navy 1914-1918

Floran av militärteoretiska verk är mycket omfattande och varierad avseende de idéer som framförs. Samtidigt har många debattörer ifrågasatt värdet av sjökrigsteori och dess påverkan på operationerna. Man kan ifrågasätta om personer i position att påverka operationernas genomförande läser litteratur om sjökrigsteori och om de i så fall applicerar dessa tankar. Syftet med denna uppsats är att undersöka i vilken utsträckning teoretiserande kring sjökrig förefaller ha någon inverkan på krigs förande och hur sjökrigsoperationer bedrivs. De frågeställningar som avses besvaras är: vilka idéer kan sägas utgöra grunden för Corbetts och Mahans respektive teorier om sjökrig och i vilken utsträckning går det att återfinna dessa teoretikers tankar hos de undersökta befattningshavarna i samband med sjökrigsoperationerna under det första världskriget?

Detta avses göras genom att analysera Corbetts och Mahans utgivna verk för att skapa en bild av deras huvudsakliga tankar. Dessa jämförs sedan för att utkristallisera skillnader dem emellan. Skillnaderna används sedan som indikatorer i den vidare utredningen vilken består av en analys av de centrala beslutsfattarnas utgivna korrespondens i syfte att klargöra vilka syften de hade med operationerna. Uppsatsens teoretiska grund ligger i Goldstein och Keohanes tankar om idéers påverkan på handlingsmönster.

Slutsatserna som dras är att båda teoretikernas idéer verkar ha påverkat beslutsfattarna fast i olika frågor och i olika omfattning. Tänkbara orsaker till detta diskuteras i det avslutande kapitlet.

Nyckelord: Julian Corbett, Alfred Mahan, *Royal Navy*, första världskriget, påverkan.

ABSTRACT

The Influence of Naval Theory upon Selected Decision-makers within the Royal Navy 1914-1918

The amount of literature about military theory is abundant and differs significantly concerning the content. At the same time, several debaters have questioned the value of naval theory and its influence on operations. It is reasonable to raise the question of whether people in a position to make decisions concerning the conduct of operations read this literature, and if so, do they apply these thoughts? The purpose of this essay is to analyse to what extent naval theory seem to have an impact upon the conduct of operations. It will answer the following questions: which are the basic ideas concerning naval warfare in Corbett's and Mahan's naval theories and to what extent are these theorists thoughts to be found in the naval operations conducted during the First World War?

The analysis will be carried out by exploring the main ideas of Julian Corbett and Alfred Mahan respectively. These ideas will thereafter be compared in order to bring forward the differences between them. The resulting differences will be used as indicators in the following analysis of the selected decision-maker's correspondence with the purpose of clarifying their object when planning and ordering operations. The theoretical foundation is taken from the thoughts about the influence of ideas on policy presented by Goldstein and Keohane.

The conclusions show that both theorists seems to have influenced the decision-makers, but in different issues and to a different extent.

Key words: Julian Corbett, Alfred Mahan, Royal Navy, First World War, Influence.

1.	Inledning.....	4
1.1	Syfte och frågeställning	4
1.2	Metod.....	5
1.3	Disposition	9
1.4	Avgränsningar	10
1.5	Litteratur	10
2.	Teoretisk diskussion - idéers påverkan.....	11
3.	Jämförelse mellan Mahan och Corbett	14
3.1	Samverkan mellan armén och flottan.....	16
3.2	Offensiv och defensiv krigföring	17
3.3	Huvudmålet för flottans operationer	19
3.4	Kraftsamling.....	21
4.	Royal Navy's operationer 1914-1918.....	22
4.1	Admiral Sir John Arbuthnot Fisher.....	25
4.1.1	Samverkan mellan armén och flottan.....	26
4.1.2	Offensiv och defensiv.....	27
4.1.3	Huvudmålet för flottan.....	28
4.1.4	Kraftsamling.....	29
4.2	Admiral Sir John Rushworth Jellicoe.....	30
4.2.1	Samverkan mellan armén och flottan.....	31
4.2.2	Offensiv och defensiv.....	32
4.2.3	Huvudmålet för flottan.....	33
4.2.4	Kraftsamling.....	34
4.3	Admiral Sir David Beatty.....	36
4.3.1	Samverkan mellan armén och flottan.....	37
4.3.2	Offensiv och defensiv.....	37
4.3.3	Huvudmålet för flottan.....	39
4.3.4	Kraftsamling.....	40
5.	Avslutning	41
5.1	Diskussion och slutsatser.....	41
5.2	Avslutande reflektioner och förslag på fortsatt forskning	46
6.	Referenser	48

1. Inledning

Författandet av militärteoretiska texter har i stor utsträckning begränsats till att behandla kriget till lands.¹ De teoretiker som förs fram har oftast inte sett längre än till strandlinjen. Exempelvis den i mångas tycke störste av dem alla, Carl von Clausewitz, behandlade inte sjökrig över huvudtaget. Det är i och för sig inget att förvånas över eftersom han var bördig från Preussen och hade skaffat sig sina erfarenheter till lands. Bland de militärteoretiska klassikerna finns det få undantag, de två mest kända torde vara Alfred Thayer Mahan och Julian Stafford Corbett som båda fokuserade på sjökrigets teori.

Geoffrey Till beskriver i sin bok *Sea Power* hur vissa debattörer fört fram att teorier om sjökriget kan vara för normativa och verka dämpande för fria operationer på de öppna oceanerna. Andra att sjömän hellre möter svårigheter när de dyker upp istället för genom förtutseende och hellre lär genom hårda erfarenheter istället för genom reflektion och överläggningar. Hellre än att skapa överdrivna koncept och föreskrifter är det bättre att förlita sig på en offensiv inställning skolad av erfarenhet.²

At first sight nothing can appear more unpractical, less promising of useful result, than to approach the study of war with a theory. There seems indeed to be something essentially antagonistic between the habit of mind that seeks theoretical guidance and that which makes for the successful conduct of war.³

Så lyder inledningen av ett av de mer berömda verken om sjökrigsteori och citatet kan kanske sägas spegla sjöofficerares allmänna inställning till teoretiserande. Kända militärteoretikers idéer om sjökrigets förande, brukar framhållas och läras ut i den militära undervisningen, men är det verkligen någon i maktposition som läser dessa texter och om de läser dem, applicerar de verkligen dessa teorier? Kanske är det andra faktorer som är betydligt viktigare för hur kriget till sjöss förs, till exempel geografiska förutsättningar, ledningens personliga preferenser, politiska krav, ekonomiska eller juridiska premisser, militär tradition eller dylikt.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är att undersöka i vilken utsträckning teoretiserande kring sjökrig förefaller ha någon inverkan på krigs förande och hur sjökrigsoperationer bedrivs. Anledningen till att detta ämne valts är en nyfikenhet hos författaren kring värdet av militärteoretiskt författande. Är det endast några tyckare som publicerar sina tankar och de vars idéer bäst överensstämmer med nästa krig blir de som hyllas medan de övriga faller i glömska? För att utröna om så är fallet skulle man teoretiskt kunna beskriva all tillgänglig militärteori genom historien och jämföra den med alla genomförda slag och krig. Detta förfarande är naturligtvis inte rimligt då såväl tid som utrymme och kunskap är begränsad. För att skapa ett bidrag i jakten på frågans svar skulle man kunna begränsa sig till en period, en aktör och en arena⁴. Ett sätt är att undersöka vad som skrevs om sjömilitära operationer i början av 1900-talet, hur det påverkade Storbritannien och vilken inverkan det hade på det sätt som dess flotta bedrev operationerna under första världskriget. Ämnet blir genast mer

¹ Werner, Christopher, *Den blå boken – Marina stridskrafter ur ett militärteoretiskt perspektiv*, (Stockholm: Försvarshögskolan, 2002), s. 31.

² Till, Geoffrey, *Sea Power – A Guide for the Twenty-First Century*, (London: Frank Cass Publishers, 2004), s. 25f.

³ Corbett, Julian S., *Some Principles of Maritime Strategy*, (London: Brassey's Defence Publishers, 1988), s. 3.

⁴ Här avses arenorna sjö, luft och rymd, mark och informationsarenan.

hanterbart men fortfarande erfordras mer utrymme än vad en uppsats på C-nivån normalt erbjuder. Det krävs möjligen att man begränsar sig till några få teoretiker, lämpligen de dominerande teoretikerna som hade en rimlig möjlighet att påverka beslutsfattare inom *Royal Navy*. Två lämpliga kandidater är Julian Corbett och Alfred Mahan. En diskussion rörande anledningen till att dessa valts presenteras under punkten 1.2 nedan. Där framgår även på vilka grunder urvalet av befattningshavare för undersökningen vilar tillsammans med varför den här aktuella metoden valts.

De frågeställningar jag har för avsikt att besvara för att uppfylla ovan nämnda syfte är:

- 1) Vilka idéer kan sägas utgöra grunden för Corbetts och Mahans respektive teorier om sjökrig?
- 2) I vilken utsträckning går det att återfinna dessa teoretikers tankar hos de undersökta befattningshavarna i samband med sjökrigsoperationerna under det första världskriget?

Genom att besvara ovanstående frågor bedöms syftet med uppsatsen uppfyllas och ett bidrag lämnas i jakten på svaret på frågan om militärteorins påverkan på militära operationer.

1.2 Metod

För att försöka hitta svaret på ovanstående frågor avser denna uppsats undersöka i vilken utsträckning Corbetts och Mahans idéer går att identifiera i utvalda befattningshavares korrespondens. Den huvudsakliga anledningen till att dessa två teoretiker valts är att de var de klart dominerande teoretikerna i den occidentala marina världen innan det första världskriget. Det finns givetvis andra teoretiker som skulle kunna tänkas komma ifråga för en studie som denna, exempelvis amiral Philip Howard Colomb som 1891 publicerade sin *Naval Warfare: Its Ruling Principles and Practice Historically Treated*. Denne var samtida med Mahan och kan i mångt och mycket sägas tillhöra samma skola och ge uttryck för liknande tankar även om han också förde fram teser som liknade Corbetts. De båda valda teoretikerna bedöms dock vara tillfyllest för denna uppsats och eftersom Colomb's idéer kan tolkas som en blandning mellan Mahan och Corbett⁵ – även om han skrev sin bok innan Corbett publicerades – väljs han bort.

Anledningen till att de brittiska marina operationerna under första världskriget valts som inramning till studien är att kriget var kulmen på en dynamisk tid med kraftig utveckling av sjöstridskrafterna, såväl tekniskt som strategiskt. Det var också en serie betydande kraftmätningar, såväl i storlek som i strategisk signifikans, som engagerade två av de dominerande flottorna i världen vilket gör dem intressanta att studera. Vidare är de valda teoretikernas möjlighet att påverka i åtanke. Såväl Mahan som Corbett var livligt diskuterade i den marina världen åren innan kriget och de borde båda ha haft stor möjlighet att få genomslag för sina idéer i världskriget. Kriget kan ses som ett experiment i kolossalformat i vilket militärteoretiska idéer kunde testas, även om det naturligtvis inte alltid uppfattades så när det bedrevs. Förvisso är sjömilitärt teoretiserande ett undantag inom militärteorin men för att undersöka de valda teoretikernas påverkan bedöms dessa operationer ge ett gott empiriskt underlag.

⁵ Se till exempel Till, *Sea Power*, s. 43, 148, 153, 174.

Undersökningen genomförs med hjälp av vad Esaiasson *et al.* kallar en kvalitativ textanalys⁶ av såväl teoretikernas texter som studieobjektens brev och telegram. Syftet med valet av denna analysmetod är att den är lämplig för att skapa en helhetsbild av teoretikernas teser och för att kunna klargöra tankestrukturen och identifiera distinkta särdrag dem emellan. Vad avser Mahan kan denna helhetsbild vara svår att skapa, dels på grund av hans stora litterära produktion och dels då han själv sällan var benägen att sammanfatta sina idéer.⁷ När det gäller Corbett är det något enklare eftersom han själv sammanfattade sina funderingar i *The Green Pamphlet* och *Some Principles of Maritime Strategy*. De särdrag som identifieras mellan teoretikerna operationaliseras senare för att kunna utgöra kriterier för att avgöra huruvida de undersökta personerna är påverkade av den ene eller den andre.

När det gäller de aktuella befattningshavarnas korrespondens är det i ännu högre grad av vikt att en helhetsbild över deras åsikter angående de nämnda särdragen klargörs. Även i detta fall har en dylik textanalys bedömts lämplig att använda. Anledningen till att deras korrespondens undersöks och inte exempelvis deras självbiografier är främst av källkritiska skäl. I brev- och telegramväxlingen är det möjligt att studera vad de ansåg när den skedde och därmed minska risken för att efterhandskonstruktioner påverkar studiens resultat. Ett annat sätt att undersöka vad personerna ansåg är att utforska deras handlingar och de genomförda operationerna. Denna metod bedöms dock mindre lämplig då de kan ha haft andra bevekelsegrunder för sina handlingar än endast teoretisk övertygelse. Hur operationerna i verkligheten utfördes kan ju ha ett otal olika orsaker och utfall som saknar direkt koppling till militärteoretiska idéer, exempelvis vädrets påverkan, tillfälliga haverier eller missförstånd är möjliga att tänka sig. Det är därför viktigt att försöka isolera syftet med krigföringen för att kunna koppla den till militärteorin med så få felkällor som möjligt. Nedanstående skiss syftar till att tydliggöra den metod som använts i denna uppsats:

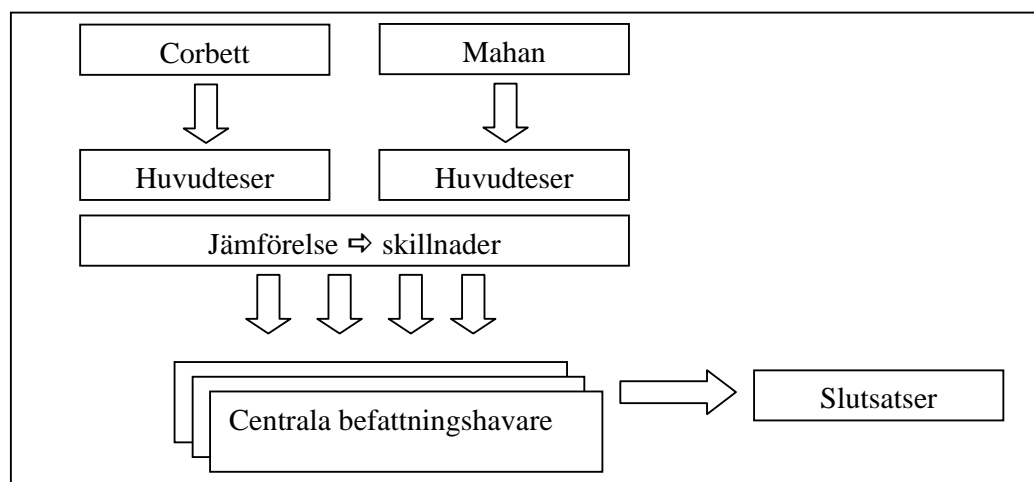

Bild 1, skiss över använd metod

Metoden är alltså att identifiera skillnader mellan Mahans och Corbetts idéer och därmed tydliggöra respektive teoretikers särdrag, för att därefter undersöka om dessa särdrag går att

⁶ Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan*, (Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2002), kap. 12.

⁷ Hattendorf, John B., "Editor's introduction" i Hattendorf, John B. (red.), *Mahan on Naval Strategy*, (Annapolis: Naval Institute Press, 1991), s. xii.

urskilja i de undersökta befattningshavarnas brev och telegram avsända under kriget. Därefter bör slutsatser kunna dras om huruvida de var påverkade av den enes eller andres tankar.

En nackdel med detta sätt att gå tillväga är att den eventuella påverkan som observeras endast rör de områden där teoretikerna skiljer sig åt och inte de där de är överens. Dessa områden är dock svåra att detektera påverkan inom, eftersom dessa därmed inte är några särdrag för den aktuella teoretikern. Åsikten i fråga lär då delas av fler teoretiker och kanske är det en uppfattning som delas av den absoluta majoriteten av marint intresserade. Det torde då vara näst intill omöjligt att på de grunderna avgöra huruvida en befattningshavare är påverkad av teoretikern i fråga eller av någonting annat. Denna nackdel har således ringa påverkan på studiens utfall eftersom den syftar till att indikera påverkan av den ene eller den andre – inte att redovisa alla områden inom vilka påverkan skett.

En annan tänkbar nackdel med vald metod är att det inte går att säkert bevisa att det är teorierna i sig som ledarna är påverkade av. De kan ju lika gärna ha kommit på samma idé på egen hand eller påverkats av andra företeelser. En metod för att komma runt detta problem är att välja ett tillräckligt stort antal personer att undersöka. I denna studie har urvalet av utrymmesskäl begränsats till tre befattningshavare vilket ändå torde vara tillräckligt för att minimera ovan nämnda risk.

Valet av befattningshavare styrs i stor utsträckning av de befattningar de hade och deras insatser under kriget. Nedan beskrivs hur Storbritanniens marina ledning såg ut i syfte att ge läsaren en bild av bakgrunden till valet av befattningshavare.⁸ Den brittiska flottan styrdes (och styrs) av Amiralitetet. Dess högste företrädare kallades *First Lord of the Admiralty* och denne var efter 1806 en politiskt tillsatt civil person som även ingick i kabinettet. Under sig hade han fem sjölorder som var och en hade sina respektive ansvarsområden. Amiralitetets professionella överhuvud var förste sjölorden vars huvudsakliga ansvarsområde var generella frågor rörande strategi, taktik och allmänna frågor rörande effektivitet, konvojering, skydd med mera. Andre sjölorden var ansvarig för personalfrågor, medan den tredje sjölorden hanterade materielfrågor. Transporter, förråd och annan underhållstjänst låg under fjärde sjölordens ansvar och flottans flygtjänst under femte sjölorden. Det fanns ytterligare befattningshavare som hanterade övriga ärenden, exempelvis frågor rörande arbetskraft, kontrakt, finanser med mera.⁹ Dessa hade ingen direkt påverkan på strategins och operationernas utformning och behandlas därför inte mer i detta arbete.

Under Amiralitetet var flottan uppdelad geografiskt i olika stationer med en befälhavande amiral med ansvar för respektive område, exempelvis Medelhavs-, Atlant- och Sydamerikanska stationen. Dessa hade främst till uppgift att utnyttja sjöherraväldet genom att anfälla fiendens handelssjöfart och skydda den egna. Ansvaret för att upprätta sjöherraväldet vilade på *Commander in Chief Grand Fleet (C-in-C GF)*, alltså den befälhavande amiralen för slagflottan, en uppgift som han försökte lösa genom att slå eller blockera fiendens slagflotta och förhindra blockadbrytare att nå ut till havs. Amiralen hade en stor frihet att bestämma hur han avsåg utnyttja slagflottan. *Grand Fleet* bestod av ett antal skvadroner med slagskepp avsedda att ingå i slaglinjen samt tillhörande kryssar- och jagardivisioner för att spana för och

⁸ Stycket baseras på Keegan, John, *The Price of Admiralty*, (New York: Penguin Books Ltd, 1989), Temple Patterson, A. (red.), *The Jellicoe Papers, volume 1*, (London: Navy Records Society, 1966) och Temple Patterson, A. (red.), *The Jellicoe Papers, volume 2*, (London: Navy Records Society, 1968).

⁹ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 2*, s. 212.

skydda slaglinjen. Vidare kunde det ingå en eller flera skvadroner av snabba slagskepp eller slagkryssare, av vilka *First Battle Cruiser Squadron* var en. Dessa tilläts ett mer fritt agerande och deras primära uppgift var att söka upp fiendens stridskrafter och försöka leda dem mot den egna slaglinjen. Under övergripande styrning av C-in-C GF fanns också ett antal flottiljer av jagare, ubåtar och torpedbåtar avsedda för försvar av den kustnära sjöfarten, baserna och de egna minspärrarna.

Förste sjölorden drog alltså upp riktlinjerna för kriget till sjöss, chefen för slagflottan bestämde hur de primära stridskrafterna skulle utnyttjas och cheferna för de fria slagkryssarskvadronerna skapade möjligheter för slagflottan. De senare kunde också genomföra egna operationer, ofta i samverkan med de olika flottiljerna. Denna kortfattade beskrivning är ämnad att ge läsaren en uppfattning om den ledning och organisation som rådde i Storbritannien under första världskriget.

För att kunna vara aktuella för en studie som denna är det av vikt att de valda personerna kunde förväntas haft kunskap om, och intresse för, sjökrigföring. De som inte hade kunskap om sjökrig hade ringa förutsättningar att bilda sig någon korrekt bild av problemställningarna som möter en till sjöss. Att ett intresse för sjökrigföring är viktigt för att komma i fråga för denna studie är självklart – om intresset saknades är det knappast sannolikt att de läst och reflekterat över sjökrigsteori vilket får ses som en förutsättning. Detta torde reducera antalet studieobjekt till högre sjöofficerare, vilket gör att Amiralitetets civila överhuvud, *First Lord of the Admiralty*, utelämnats då det är tveksamt om de hade erforderlig kunskap och intresse.¹⁰ Vidare är det viktigt att de undersökta personerna hade stor frihet att själva forma sina tankar vilket minskar antalet amiraler ytterligare. De som efter detta återstår, torde vara de högre officerare som under främst inledningen av kriget hade centrala poster med möjlighet att påverka operationernas genomförande och styra flottans grundläggande inriktning. Detta inkluderar naturligtvis den förste sjölorden som var flottans högste professionelle företrädare.

De som då är aktuella är prins Louis of Battenberg, som innehade positionen fram till slaget vid Coronel hösten 1914. Denne var dock förste sjölord under en kort tid, under vilken han inte uträttade särdeles mycket varför han inte valts ut till denna studie. Battenberg ersattes av amiral Fisher som haft tjänsten fram till 1910. Fisher var, minst sagt, en energisk och aktiv officer som varit en starkt bidragande orsak till att flottan såg ut som den gjorde 1914.¹¹ Genom sitt engagemang och sin energi hade han stort inflytande på de marina operationerna under krigets inledning och har därför befunnits lämplig som undersökningsobjekt. Han avgick dock till förmån för amiral Henry Jackson år 1915. Denne var ansedd som en svag sjölord som mest sysselsatte sig med administrativa frågor och som tvingades avgå 1916 då flottans framgångar till sjöss uteblev. Främst på grund av hans brist på strategisk och operativ aktivitet, men även på grund av brist på lämpliga källor, har han utelämnats från studien.¹² Han ersattes i november 1916 av amiral John Jellicoe som i sin tur fick lämna ifrån sig tjänsten som förste sjölord till amiral Rosslyn Wemyss som innehade posten när kriget slutade. När Wemyss tillträdde hade kriget pågått i tre år och åtskilliga erfarenheter hade

¹⁰ Se exempelvis Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 171 eller Marder, Arthur J. (red.), *Fear God and Dread Nought – The Correspondence of Admiral of the Fleet Lord Fisher of Kilverstone, volume III*, (London: Jonathan Cape, 1959), s. 103.

¹¹ Grove, Eric J., *The Royal Navy since 1815*, (Hampshire: Palgrave MacMillan, 2005), s. 89-99.

¹² Murfett, Malcolm H., *The First Sea Lords: From Fisher to Mountbatten*, (London: Praeger, 1995), s. 92, 98 och Bacon, R. H., *Lord Fisher: The Life of Lord Fisher of Kilverstone, volume 1*, (London: Hodder & Stoughton, 1929), s. xiii.

dragits och det är därför svårt att säga om hans agerande grundade sig på teoretisk övertygelse eller gjorda praktiska erfarenheter. Detta är det främsta skälet till att han inte tagits med i denna studie.

Vidare torde chefen för *Grand Fleet* vara ett lämpligt studieobjekt då denne hade stort inflytande på flottans operationer. Den som innehade posten när kriget startade var en nytillträdd John Jellicoe. Denne var en central person när det gällde brittiska sjökrigsoperationer under första världskriget och han hade stort inflytande på dess strategi och taktik varför han är lämplig som studieobjekt. Han ersattes av amiral David Beatty som tidigare varit chef för *First Battle Cruiser Squadron*. Även denne var en aktiv och inflytelserik officer med stor möjlighet att påverka operationerna, dels genom sitt nära samarbete med chefen för *Grand Fleet*, dels eftersom han även genomförde operationer i samverkan med de olika flottiljerna oberoende av slagflottan. Detta gör även honom till ett intressant studieobjekt.¹³

Ur ovanstående resonemang utkristalliseras tre befattningshavare som är lämpliga att studera för att kunna dra nödvändiga slutsatser – Sir John Fisher, Sir John Jellicoe och Sir David Beatty. Att de endast är tre kan vara en svaghet, eftersom generaliseringar kan vara svåra att göra på grundval av de dragna slutsatserna. Tillgången på lämpliga studieobjekt i kombination med uppsatsens ringa omfattning möjliggör dock inte att fler undersöks. En annan svaghet kan vara deras inbördes relation, d.v.s. att de kände varandra och samarbetade intensivt vilket troligen gjort att de även påverkat varandra. Denna problematik är emellertid svår att komma runt, och trots dessa svagheter bedöms studieobjekten ge möjlighet att dra relevanta slutsatser. Ett annat urval skulle möjligen kunna ge ett något annorlunda resultat men skillnaden bedöms ha ringa påverkan.

1.3 Disposition

I uppsatsens inledningskapitel beskrivs – utöver tänkt metod och disposition – studiens syfte och frågeställning. Det diskuteras även kring aktuell litteratur och de nödvändiga övergripande avgränsningarna.

Efter inledningen presenteras en teori om idéers påverkan för att påvisa att idéer påverkar handlingar och strategier. Därefter påbörjas redovisningen av undersökningen av teoretikernas verk. Denna undersökning innebar en kvalitativ analys av författarnas militärteoretiska böcker syftande till att skapa en kondenserad bild av deras huvudsakliga teser. Därefter görs en jämförelse mellan de båda teoretikernas tankar för att identifiera de påtagliga skillnaderna dem emellan, vilka sedan appliceras på empirin.

Denna behandlas i nästa kapitel. Inledningsvis presenteras *Royal Navy's* operationer under första världskriget på ett övergripande sätt i syfte att påminna läsaren om vad som hände. Därpå undersöks valda centrala befattningshavares utgivna korrespondens för att försöka skapa en bild av vilka syften de haft med operationerna till sjöss.

I det därefter följande avsnittet sammanfattas uppsatsen, frågeställningarna besvaras, slutsatser dras och det reflekteras över tänkbara orsaker och samband. Förslag på ytterligare forskning som framkommit under arbetets gång presenteras avslutningsvis.

¹³ Stycket baseras när inte annat anges på Hough, Rickard, *The Great War at Sea 1914-1918*, (New York: Oxford University Press, 1983) och Keegan, *The Price of Admiralty*.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen berör av utrymmesskäl endast de operationer som genomfördes av *Royal Navy* och utesluter därmed de tyska och andra länders operationer. Detta är en nödvändig begränsning av studiens omfång eftersom såväl tid som utrymme är begränsat.

Med tanke på de brittiska operationernas omfattning under kriget kommer redogörelsen av dem med naturlighet bli av ringa djup i syfte att begränsa kapitlets omfattning. Detta skulle kunna innebära ett problem då viktiga aspekter kan försvinna ur sammanställningen. Det bedöms dock som varande av mindre betydelse eftersom den huvudsakliga empirin är hämtad från centralfigurernas korrespondens i syfte att få en bild av vad de tänkte och vad avsikten var med operationerna. Hur de till slut genomfördes är därmed av mindre betydelse. En enklare redogörelse presenteras dock för att skapa en bakgrund att projicera tankarna på.

Vidare har studien vad avser befattningshavarnas publicerade texter begränsats till perioden 1914-1918, med betoning på de två första åren, för att i möjligaste mån undvika att erfarenheterna från kriget, och inte teorierna, påverkar deras åsikter.

1.5 Litteratur

Den litteratur som här är aktuell är mycket omfattande och tarvar ett strikt urval för att bli hanterbar. För att få en korrekt bild över vilka teser de bägge teoretikerna drev måste man naturligtvis läsa vad de har skrivit i ämnet. Deras författande var dock omfattande vilket gör att en sällning måste ske även av denna litteratur. När det gäller Corbett har undersökningen inledningsvis begränsats till *Some Principles of Maritime Strategy* och *The Green Pamphlet* vilka ger en god bild över hans teorier. I hans mest kända verk, *Some Principles...*, som publicerades 1911 hämtar han material från allt sitt arbete fram till dess, publicerat som opublicerat¹⁴ och den valda versionen av Corbetts verk anses vara den bästa utgåvan.¹⁵ När det gäller Mahan har hans *Sjömaktens inflytande på historien* i den svenska översättningen av Kn L. Åkerhielm från 1900 använts. Även samlingar av hans texter har använts, främst *Mahan on Naval Strategy*, redigerad av John B. Hattendorf, samt *Mahan on Naval Warfare*, redigerad av Dr. Allan Westcott. Båda dessa redaktörer är kända sjökrigsakademiker med framträdande roller inom amerikanska flottans utbildningsväsenden, vilket torde borga för stor insikt och därmed kvalitet i arbetet.

Kapitlet om operationerna baseras i huvudsak på *The Great War at Sea 1914-1918* av Richard Hough som var en framgångsrik författare och historiker. Boken ger en bra övergripande bild över krigets förlopp till sjöss. Den är förvisso en sekundärkälla, men en bra sådan som inte försöker romantisera eller ursäkta någons handlande. Den kompletteras med John Keegans *The Price of Admiralty* som tydliggör utvecklingen av sjökriget innan och under kriget. Corbetts *Naval operations*, den officiella historiska redogörelsen, har utelämnats då denna är mer tveksam ur ett källkritiskt perspektiv då han dels själv är föremål för studium i denna undersökning och dels mottog kritik för sin påverkan på den brittiska krigsinsatsen och därmed kan tänkas försöka förklara eller dölja denna påverkan.

När det gäller de centrala befattningshavarnas har deras korrespondens i form av dokumentsamlingar, i huvudsak utgivna av *Navy Records Society*, främst använts för att beskriva deras tankar. Syftet med detta val är framförallt att det är förstahandskällor. Ingen

¹⁴ Grove, Eric J. "Introduction" i Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. xxiv.

¹⁵ *British maritime doctrine*, tredje utgåvan, (Norwich: The Stationary Office, 2004), s. 216.

författare har tolkat – eller misstolkat – källorna och därmed inte heller personernas syften och avsikter med operationerna. Dock har urvalet i samlingarna gjorts av redaktörer som i samtliga fall är brittiska och som inte redovisat sina urvalsgrunder. Deras opartiskhet kan därmed till viss del ifrågasättas men samlingarna bedöms ändå vara tillräckliga för det här föreliggande syftet. Ytterligare litteratur har använts för att skapa nödvändig bakgrundskunskap, denna litteratur framgår av litteraturförteckningen.

2. Teoretisk diskussion - idéers påverkan

Värdet av militärteori har debatterats genom historien. Den huvudsakliga skiljelinjen har varit huruvida man kan extrahera några generella principer som är allmängiltiga för all krigföring, oavsett det kommande krigets karaktär. Denne författare har inte ambitionen att försöka besvara den frågan. I stället framförs en modern sjökrigsteoretikers åsikt:

History rarely repeats itself, but it does point out not just the similarities of past and present but also the essential differences. Studying it and reflecting on the conclusions that previous thinkers have drawn from it helps, at the very least, to identify the questions to be asked and the issues that need to be thought about in difficult and troubled times.¹⁶

Värdet av militärteori är alltså som ledstång för tanken när den kretsar kring frågor rörande krigföring. Att militärteori har påverkan på hur operationer genomförs torde, åtminstone för författare av normativ teori, framstå som självklart. Att nya idéer påverkar aktörers handlande är dock inte en helt okontroversiell åsikt. Om idéer påverkar, hur sker det i så fall?

Några som gjort ett försök att bringa klarhet i ämnet är Judith Goldstein och Robert O. Keohane i deras essä ”Ideas and Foreign Policy” som inleder antologin *Ideas & Foreign Policy: Beliefs, Institutions and Political Change*. I denna undersöker de om och hur idéer och övertygelser påverkar politiska handlingar. Även om denna uppsats handlar om hur idéer påverkar sjökrigsoperationer och inte politik, lämnar Goldstein och Keohane värdefulla bidrag som kan vara användbara för denna undersökning.

De menar att idéer, i sin mest grundläggande form, definierar universumet av handlingsmöjligheter - handlingsrummet.¹⁷ Vidare presenterar de tre huvudsakliga typer av idéer: världsåskådningar (*world views*), principiella övertygelser (*principled beliefs*) samt föreställningar om orsak och verkan (*causal beliefs*). Den första typen handlar om grundläggande övertygelser vilka har stark påverkan på människors sätt att tänka och de exemplifierar med tankarna som förs fram i världens stora religioner, tankar om staters suveränitet och om mänskliga rättigheter.¹⁸ Den andra kategorin innefattar normativa idéer som anger kriterier för att skilja rätt från fel och rättvist från orättvist. Exempel som förs fram är ”slaveri är fel”, ”abort är mord” tillsammans med tankar om yttrandefrihet.¹⁹ Den tredje kategorin är idéer om relationen mellan orsak och verkan och innefattar tankar om hur människor kan gå tillväga för att uppnå sina mål. Goldstein och Keohane exemplifierar denna kategori med hur de ungerska och polska revolutionerna under 1989 visade folken i

¹⁶ Till, *Sea Power*, s. 27.

¹⁷ Goldstein, Judith; Keohane, Robert O., ”Ideas and Foreign Policy” i Goldstein och Keohane (red.), *Ideas & Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*, (Ithaca: Cornell University Press, 1995), s. 8.

¹⁸ Goldstein och Keohane, ”Ideas and Foreign Policy”, s. 8.

¹⁹ Goldstein och Keohane, ”Ideas and Foreign Policy”, s. 9.

Östeuropa att obehäpnade massprotester kunde välla förtryckarregimer.²⁰ Kausala övertygelser tillhandahåller strategier för måluppfyllnad, vilka blir användbara i gemenskap med andra tack vare delade principiella övertygelser och som är begripliga endast inom den bredare kontexten av världsåskådningen. Ändringar av idéerna om orsak och verkan sker oftare än ändringar i världsåskådningar och principiella övertygelser och förändringar i politiskt beteende kan ofta härledas till sådana omställningar, särskilt när tekniken gör nya landvinningar. De tre typerna av föreställningar är inte så tydligt separerade i verkliga livet som redovisats ovan, ofta är de sammanlänkade i vad som verkar vara ett nät utan klara gränser.

Goldstein och Keohane försöker besvara frågan om idéer har någon inverkan på politiska beslut och i så fall, under vilka förutsättningar. De föreslår tre vägar på vilka föreställningar har möjlighet att påverka politiska utfall. Den första kommer från individens behov av att fastställa sina egna preferenser eller att förstå det kausala sambandet mellan deras mål och alternativa politiska vägar över vilka dessa mål kan nås. I detta fall blir idéer viktiga när aktörerna tror på sambandet som de identifierar eller de normativa principer som de återspeglar. Föreställningar fungerar därigenom som vägkartor i osäkra situationer. Det är skillnad mellan hur kausala och principiella idéer hanterar osäkerhet. Kausala idéer används för att hantera osäkerhet genom att reducera den, medan principiella övertygelser möjliggör för människor att agera beslutsamt trots osäkerhet om följderna av handlandet. Principiella idéer kan flytta uppmärksamheten från materiella till moraliska frågor.²¹

Den andra vägen innebär att idéer påverkar strategiskt samarbete och hjälper eller hindrar gemensamma ansträngningar syftande till att uppnå mer effektiva utfall, utfall som är åtminstone lika bra som *status quo* för alla deltagare. De kan tjäna som samlingspunkter och ange gränserna för gemensamma lösningar eller fungera som det klistret som håller samman koalitioner och underlättar samförståndet mellan olika grupper. När beslutsfattare tvingas välja mellan olika strategier som skulle innebära olika fördelar och det saknas objektiva kriterier på vilka valen kan baseras, kan idéer hjälpa till att samla och precisera förväntningarna och handlingsvägarna. Idéer kan dock även förhindra bredare överenskommelser eftersom valet av en handlingsväg kan baseras på exempelvis kulturella, religiösa eller etniska föreställningar vilka utesluter andra aktörer vilka inte delar dessa. Alternativa strategier kan också komma att ignoreras.²²

När idéer omsluts av regler och normer – när de blir institutionaliserade – begränsar de handlingsmöjligheterna och påverkar drivkrafterna hos politiska entreprenörer. Detta är den tredje vägen på vilken idéer kan styra handlandet enligt Goldstein och Keohane. Bruket av en viss idé under en längre tid gör att den förändrar de existerande normerna och institutionaliseras genom att den inlemmas i administration, lagar, normer eller procedurer. Påverkan av nya föreställningar kan därmed försenas i decennier eller till och med generationer. Institutionaliserade föreställningar kan därmed förhindra eller försena innovationer långt efter att idéernas ursprungliga förespråkares intressen förändrats och ingen längre verkligen tror på dem som principiella eller kausala föreställningar.²³

²⁰ Goldstein och Keohane, "Ideas and Foreign Policy", s. 10.

²¹ Goldstein och Keohane, "Ideas and Foreign Policy", s. 12-17.

²² Goldstein och Keohane, "Ideas and Foreign Policy", s. 17-20.

²³ Goldstein och Keohane, "Ideas and Foreign Policy", s. 20-24.

Dessa vägar och de fallstudier som görs i antologin antyder att idéer inte nödvändigtvis leder till en omedelbar förändring i handlandet. Förändringar av idéer får ofta effekt först efter att konsensus kring de existerande handlingsvägarna inom ett område har destabiliserats. Perioder då maktrelationer är flytande och intressen och strategier är oklara eller saknar konsensus genererar krav på nya idéer. Vid sådana tillfällen kan uttalandet av principiella eller kausala övertygelser som tidigare ignorerats få påverkan på handlandet.

Goldstein och Keohane presenterar potentiella svårigheter vid forskning om idéers kraft och påverkan men även tänkbara lösningar. Svårigheterna rör sig främst om problemet att producera bevis för idéers påverkan och att separera idéer från intressen, alltså att avgöra om det är övertygelse eller rent egenintresse som styr aktörernas handlande. Detta är ett vanligt misstag som förespråkare av idéers kraft gör – att förutsätta ett kausalt samband mellan maktavares idéer och de val de gör. Dessa val kan helt enkelt återspegla den enskilda aktörens intressen. Den undersökning de gör är av den förklarande typen som försöker påvisa att förekomsten av en viss idé kan förklara ett visst handlande vilket torde ställa högre krav på bevisföringen än en undersökning som endast vill påvisa förekomsten av idéer. De inser att de på sin höjd kan producera preliminära bevis som stödjer en viss hypotes. Goldstein och Keohane menar att för att kunna tydliggöra idéers påverkan på handlingsmönster krävs att man först identifierar de beskrivna idéerna och den policy som skall förklaras, samt lägger fram bevis, i den mån det är möjligt, för under vilka förutsättningar ett kausalt samband mellan idé och politiska utfall föreligger. Det handlar om att försöka att tolka vad som finns i folks huvuden och genom empatisk förståelse försöka identifiera mönster som pekar i en viss riktning.²⁴

Varför är då detta intressant för en uppsats av denna typ? För det första visar Goldstein och Keohane att idéer och därmed teori har inverkan på människors handlande vilket får ses som en nödvändig grundförutsättning för undersökningen. Denna åsikt står dock inte oemotsagd. Exempelvis hävdar många ekonomer, liksom statsvetare vilka anammat deras tankegångar, att idéer är oviktiga eftersom aktörer antingen korrekt förutser resultatet av sina handlingar eller för att en urvalsprocess säkerställer att endast aktörer som uppträder som om de var rationella lyckas.²⁵ En annan uppfattning är att idéer endast är ”krokar” och att konkurrerande eliter lägger beslag på populära uppfattningar för att propagera för och legitimera sina egna intressen och att idéerna i sig inte spelar någon roll.²⁶ Dessa uppfattningar kan synas något extrema och kanske en aning cyniska. Det torde vara svårt att inom sjökriget, med nya vapen och helt förändrade förutsättningar från tidigare krig och mot en aktiv och tänkande fiende att korrekt kunna förutse resultatet av de egna handlingarna utan någon strukturerad teori att luta sig mot. Det ter sig även osannolikt att någon naturlig urvalsprocess korrigerar irrationellt beteende då antalet tillfällen under vilka beteendet kan testas är så fåtaliga och det dessutom är vanskligt att avgöra vad som är rationellt beteende mot en tänkande fiende. Att aktörerna i den brittiska ledningen arbetade för att tillfredsställa de egna intressena är sannolikt, men de idéer som presenterades av Corbett och Mahan syftade främst till att beskriva vägar att uppnå och upprätthålla sjöherravälde. Det är tveksamt huruvida ett propagerande för den enes eller

²⁴ Goldstein och Keohane, ”Ideas and Foreign Policy”, s. 26-29.

²⁵ Shepsle, Kenneth, ”Institutional Arrangement and Equilibrium in Multidimensional Voting Models”, *American Journal of Political Science* 23 (1979), s. 27-60, hämtad ur Goldstein och Keohane, ”Ideas and Foreign Policy”, s. 4.

²⁶ Shepsle, Kenneth, ”Comment” i Roger Noll (red.), *Regulatory Policy and the Social Sciences*, (Berkeley: University of California Press, 1985), s. 231-237, hämtad ur Goldstein och Keohane, ”Ideas and Foreign Policy”, s. 4.

andres teorier skulle tillfredsställa de egna intressena. Det är förvisso tänkbart att någon vid något tillfälle förespråkade en idé för att stödja någon annan, eller för att framstå som bättre än annars, men det lär knappast ha varit ett genomgående arbetssätt hos flertalet. Då skulle man troligtvis inte ha vunnit kriget.

För det andra har de strukturerat upp dels olika typer av idéer och dels olika vägar på vilka dessa påverkar strategier och handlingsprogram vilket kan komma till nytta för att värdera de slutsatser som kommer att dras. Flertalet av de idéer som presenteras inom militärteorin är av typen kausala föreställningar som försöker påvisa sätt för aktörer att uppnå sina målsättningar, även om exempelvis offensivens fördelar stundtals hos vissa upphöjts till principiell övertygelse. Andra idéer med påverkan på krigföringen kan mycket väl tillhöra gruppen världsåskådningar eller principiella föreställningar, exempelvis om staters suveränitet och rätten till nationellt självförsvar. Den presenterade strukturen bör underlätta bedömningen om en viss idé påverkat genom teoretisk övertygelse eller på något annat sätt.

För det tredje visar de på potentiella problem och tänkbara lösningar vid forskning om idéers påverkan, faktorer som haft inverkan på den metod som använts i uppsatsen. Det presenterade problemet rörande bevisföring och separationen av idéer från intressen gäller även denna uppsats. Arbetssättet som de för fram har bedömts som användbart för detta arbete. I kapitel fem, där slutsatser dras, värderas och reflekteras över, sker en återkoppling till detta kapitel.

Detta kapitel har givit den teoretiska bakgrunden och gjort det möjligt att inleda studien av de två teoretikerna. Resultatet av denna presenteras i kapitel tre och de där utarbetade indikatorerna används i kapitel fyra för att söka efter spår av påverkan från de två teoretikerna på de studerade befattningshavarna.

3. Jämförelse mellan Mahan och Corbett

Efter att ha undersökt de två teoretikernas grundläggande läror presenteras nedan resultatet i form av en jämförelse mellan de två i syfte att identifiera skillnader dem emellan, samt en operationalisering av skillnaderna. Denna syftar till att skapa indikatorer som är möjliga att applicera på empirin i det följande kapitlet. En kortare biografi över respektive författare inleder kapitlet.

Alfred Thayer Mahan²⁷ föddes den 27 september 1840 på West Point och han antogs till *Naval Academy* år 1856 endast 16 år gammal, mycket tack vare Jefferson Davis som då var krigsminister. Efter examen 1859 tjänstgjorde Mahan på tre fartyg som var engagerade i blockadtjänst. Under åren 1862-63 tjänstgjorde han även på *U.S. Naval Academy* där han var underställd Stephen B. Luce, en tjänstgöring som kanske var den mest avgörande faktorn i Mahans karriär. Det var nämligen denne som kallade Mahan till det nyligen inrättade *Naval War College* 1885 för att undervisa i sjökrigshistoria. Han blev också den vägledande kraft som genom *Naval War College* skapade en fokusering och en förkärlek för ett intellektuellt tillvägagångssätt hos Mahan, något som sedan skulle följa honom under resten av hans liv. Åren 1893-95 var Mahan fartygschef för *USS Chicago* i vilken han genomförde en kryssning till europeiska farvatten. Under denna kryssning fick han och hans verk mycket uppmärksamhet, bland andra av drottning Victoria och kejsar Wilhelm II. Såväl universitetet i Oxford som i Cambridge förärade honom hederstitlar, något som varken Harvard eller Yale hade gjort till dess, men snart skulle göra efter hans återkomst till Amerika.

²⁷ Stycket baseras på Hattendorf, John B. "Editor's introduction" i Hattendorf, *Mahan on Naval Strategy*.

Efter fyrtio års tjänst i flottan gick Mahan i pension i och med hemkomsten. Han behöll dock sina marina kontakter och under spansk-amerikanska kriget 1898 tjänstgjorde han vid *Naval War Board*. År 1906 befordrades han som veteran från inbördeskriget till konteramiral och som pensionär hade han en specialtjänst vid *Naval War College* mellan åren 1908 och 1912. Alfred Thayer Mahan dog i Washington den förste december 1914, endast några månader efter att första världskriget börjat.

Sir Julian Stafford Corbett,²⁸ ”*Britain’s greatest maritime strategist*”, föddes i London 1854 som andre son till en framgångsrik arkitekt. Corbett utbildade sig till advokat vid *Trinity College*, ett yrke som han dock inte praktiserade och efter att ha sysslat lite med målning gav han sig in på den litterära banan och började skriva romaner. Framgången med dessa uteblev emellertid och han började istället skriva historiska verk varav det första publicerades 1898. Corbett var en av grundarna av *Navy Records Society*, som bildades 1893 och som publicerade dokumentsamlingar om brittisk sjökrigshistoria. Inom detta sällskap engagerades Corbett som redaktör och han var vid sekelskiftet en ansedd sjökrigshistoriker. Corbett skrev artiklar som förespråkade sjömilitär utbildning av ett mer rigoröst och systematiskt slag än vad som tidigare var fallet, och Sir John Fisher, då andre sjölord, uppskattade stödet.

Corbett inbjöds 1902 att hålla kurser i krigskonst, både strategi och taktik, för högre officerare på *Royal Naval College*. Sedermera välkomnades han in i Fishers krets, ”*the Fishpond*” som den kallades av dennes motståndare. Kritiken mot honom var dock hård. Många erfarna sjöofficerare ville inte att en ”*dilettante man of letters*” skulle lära dem sjökrig, oavsett hur kompetent han var. Att Corbett inte var sjöman gjorde att hans åsikter avfärdades och trots vissa positiva reaktioner var kritiken mot honom intensiv och sjöofficerares läsande av *The Green Pamphlet* och *Some Principles...* ansågs av vissa ha en katastrofal effekt på flottan. Vid krigsutbrottet engagerades Corbett av Amiralitetet för att förbereda situations- och policymemoranda samt en daglig journal över historiska händelser. Han fick också uppgiften att samla material till och skriva den officiella historien om kriget till sjöss. Corbett avled 1922, innan han hann avsluta arbetet med första världskrigets historia till sjöss.

Att sammanfatta de bådas teorier är vanskligt utan att förenkla alltför mycket. Skillnaderna mellan Corbett och Mahan kan, vid en närmare undersökning av deras publicerade verk, te sig mindre än man skulle kunna tro. Detta är dock inte att förvånas över då de använde samma historia och i övrigt ofta samma förutsättningar vid dragandet av sina slutsatser. Man kan emellertid urskilja skillnader i betoning av ett antal punkter.

Undersökningen har visat på fyra huvudsakliga skillnader mellan de bägge och dessa har även observerats av andra sysselsatta med studier av sjökrigsteori. Exempelvis pekar Martin van Creveld i sin bok *The Art of War* på olikheter mellan Mahan och Corbett. Han understöder tesen att Mahan propagerade för att flottan skulle vara så koncentrerad som möjligt och användas till att anfälla motståndarens flotta med målet att förrinta den. Corbett argumenterade enligt van Creveld istället för att vitt sprida styrkor kunde leda till intressanta strategiska kombinationer och därmed till framgång. Han hävdar även att Corbett menade att en långdragen utnötningsskamp kombinerat med sjöfartskrig och skydd av den egna handeln, medan armén landsätts i fiendens rygg, kunde störa fiendens planer och få honom ur balans.

²⁸ Stycket baseras på Eric Groves introduktion i Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*.

Mahans verk representerar å andra sidan en enda lång stridsskrift mot sjöfartskrig.²⁹ Corbetts förespråkande av samarbete mellan försvarsgrenarna betonas också av Donald M. Schurman i essän "Julian Corbett's Influence on the Royal Navy's Perception of Its Maritime Function". Han visar också på att Corbett ansåg att strategi inte rörde endast landkrig eller endast sjökrig och att ett stort slag inte skulle säkra eller ge kontroll över kommunikationslinjerna till sjöss.³⁰ Nedan utvecklas de fyra identifierade skillnaderna ytterligare.

3.1 Samverkan mellan armén och flottan

Något som skiljer Corbett och Mahan åt är deras syn på samverkan mellan armén och flottan. Ett genomgående drag hos Corbett är hans insikter om betydelsen av samarbete mellan armén och flottan. Med moderna mått var det föreslagna samarbetet begränsat, men jämfört med samtida teorier var det betydande. En kontingent soldater kan, enligt Corbett, i samarbete med flottan erhålla en tyngd och rörlighet som överstiger dess inneboende styrka. Intimiteten och djupet i samarbetet mellan flottan och markstyrkorna står i direkt relation till den operativa kraften. Corbett ansåg vidare att förmågan till maktprojicering var den kanske viktigaste anledningen till att skaffa sig sjöherravälde och att amfibieoperationer kunde få oproportionerligt stora strategiska konsekvenser, vilket han förklarar med att det krävdes mer trupper för att försvara sig mot en landstigning än att genomföra den. För en nation som Storbritannien borde armén, enligt Corbett, användas som ett verktyg för att utöva herravälde till sjöss i form av landstigningar eller för att bidra till att säkra detsamma genom att besätta kustområden. När det gäller försvar mot landstigning krävdes samordning mellan flottan och armén i de fall då fiendens överskeppning skulle lyckas undkomma flottans bevakning.³¹ Corbetts slutsatser grundades, liksom Mahans, på omfattande studier av historien:

...in our post-Trafalgar policy of using the army to perfect our command of the sea against a fleet acting stubbornly on the defensive. It began with Copenhagen in 1807. It failed at the Dardanelles *because fleet and army was separated*; it succeeded at Lisbon and at Cadiz by demonstration alone.³²

Som synes tillmäts samarbetet mellan armén och flottan stor betydelse av Corbett. Hur det mer direkta samarbetet skulle gå till under moderna förhållanden, var inte självklart. Metoderna för att understödja en infanteriattack med annat än flankerande eld återstod att utveckla. Corbett är dock tydlig med att oavsett vilket stöd som armén kräver så skall det inte ges över ett otillräckligt kontrollerat hav utan att en eskorterande styrka kvarlämnas för oberoende sjöstrid.³³ Det viktiga var att hålla målet för verksamheten för ögonen.

Hos Mahan saknas ett tydligt tänkande kring gemensamma operationer. Han för inte fram några tankar rörande landstigningar eller amfibieräder eller något liknande sätt på vilket sjöherraväldet kunde utnyttjas. Den samverkan mellan flottan och armén som han beskriver rör främst försvaret av kusten och de egna hamnarna. Mahan utvecklar också sina tankar om hur detta försvar bör inrättas och möjligheterna att från havet verka mot detta. Försvaret

²⁹ Crevel, Martin van, *The Art of War – War and Military Thought*, (London: Cassell, 2000), s. 146-159.

³⁰ Schurman, Donald M., "Julian Corbett's Influence on the Royal Navy's Perception of Its Maritime Function" i Goldrick, James; Hattendorf, John B. (eds.), *Mahan is not enough: The Proceedings of a Conference on the Works of Sir Julian Corbett and Admiral Sir Herbert Richmond*, (Newport: Naval War College Press, 1993), s. 54-61.

³¹ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 63 och 282.

³² Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 68. (förf. kurs.)

³³ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 289 och 294.

inbegrep bland annat kustartilleri och minlinjer och det fullbordades av flottiljer av små torpedbåtar vilka skulle göra livet surt för en utanför liggande fiendeflotta, hälften av vars fartyschefer förutspåddes bryta ihop under de moderna förhållandenas påfrestningar.³⁴

Corbett var som sagt positiv till gemensamma operationer medan Mahan knappt verkar ha reflekterat över begreppet. Ett sätt på vilket det går att indikera att de undersökta personerna är påverkade av Corbetts tankar är att leta efter stycken där de förespråkar gemensamma operationer eller ger uttryck för positiva känslor avseende dessa. En befattningshavare som förespråkar gemensamma operationer och som anser denna samverkan vara naturlig skulle därmed visa tecken på att vara påverkad av Corbetts teorier. Om en annan inte berör ämnet, är negativ till dylik samverkan eller endast förespråkar samarbete i frågan om försvar av baser är denne följaktligen påverkad av Mahans åsikter i detta avseende. Detta innebär dock en viss osäkerhet – det kan ju i det enskilda fallet vara så att gemensamt agerande av någon anledning befinner sig olämpligt, även om officeren generellt sett är positiv till Corbetts förespråkande av samarbete över försvarsgrensgränserna. Denna svaghet torde vara generell när det gäller denna typ av undersökningar och den kan kompenseras för, även om den inte helt kan elimineras, genom att dra slutsatser på grundval av flera indikatorer.

3.2 Offensiv och defensiv krigföring

En annan skillnad mellan Mahan och Corbett är deras syn på offensiv och defensiv krigföring. Syftet med sjökrig var enligt Mahan att upprätthålla kommunikationerna över havet. Dessa kommunikationer ansågs vara det som dominerade krigföringen, de viktigaste enskilda elementen inom strategin. Flottans viktigaste uppgift var därför att upprätthålla kontrollen över haven. ”The great end of a war fleet, however, is not to chase, nor to fly, but to control the seas.”³⁵

Sättet att uppnå denna kontroll var att agera offensivt. Detta förespråkande av offensiven är ett genomgående tema hos Mahan. Oavsett om krigets huvudsakliga syfte var defensivt så var en primitiv defensiv vägen mot undergång. Så fort krig hade förklarats skulle det föras offensivt och aggressivt. Fienden skulle inte pareras utan slås till marken.³⁶ Mahan anser allt annat än ett offensivt agerande i princip vara orätt. Även när det gäller den taktiska verksamheten var offensiven att föredra, enligt Mahan och han ansåg att den flotta som agerade offensivt var den som var mest sannolik att avgå med segern.³⁷

Grunden för all krigföring till sjöss vilar enligt Mahan på baser, liksom all annan militär verksamhet. Dessa baser kan ses som grunden för offensiven. Baserna och försvaret av dessa borde skötas av armén, åtminstone i den begränsade definitionen av ordet ”försvar”.³⁸ Dessa basers huvudsakliga roll var att ge möjlighet för den offensiva kraften att kunna utvecklas. ”In war, the defensive exists mainly [so] that the offensive may act more freely.”³⁹ Mahan menar att i ett sjökrig är kustförsvar den defensiva faktorn och flottan den offensiva och syftet med kustförsvaret var sålunda att möjliggöra för flottan att agera.

³⁴ Westcott, Allan (red.), *Mahan on Naval Warfare*, (London: Sampson Low, Marston & Co, 1919), s. 131.

³⁵ Westcott, *Mahan on Naval Warfare*, s. 77 och 247.

³⁶ Westcott, *Mahan on Naval Warfare*, s. 128.

³⁷ Mahan, Alfred T, *Sjömaktens inflytande på historien 1660-1783*, i översättning av L. Åkerhielm, (Stockholm: Marinlitteratur-Föreningens Förlag), 1899, s. 425 och 381.

³⁸ Hattendorf, *Mahan on Naval Strategy*, s. 120-123.

³⁹ Westcott, *Mahan on Naval Warfare*, s. 71.

Mahans betoning av offensiven kan inte överdrivas, men han insåg dock att även defensiven hade en roll. Offensiven är enligt Mahan den dominerande formen av krigföring, men inte den enda. Defensiven är nödvändig men underordnad och de båda metoderna kompletterar varandra. Mahan ger exempel på hur ett offensivt uppträdande i form av en närblockad innebär att man anfaller samtidigt som man skyddar. Han betonar att den fundamentala principen för all sjökrigföring är att försvaret endast kan säkras genom anfall och det enda målet för anfallet som kan vara avgörande är fiendens organiserade styrka, hans slagskeppsflotta.⁴⁰

Corbett å sin sida behandlade även han begreppen offensiv och defensiv utförligt och även dess inneboende för- respektive nackdelar. Tankarna i ämnet går att känna igen från Clausewitz. Corbett menar att objektet, d.v.s. målet eller målsättningen med kriget eller operationen, avgör om en offensiv eller defensiv strategi är mest lämplig. Han skiljer på positiva och negativa målsättningar, där de förra innebär att den egna sidan försöker vinna eller förvärva något, medan de senare innebär förhindrande av motståndarens förvärv. Positiva målsättningar kräver en offensiv strategi, negativa en defensiv. De omedelbara målsättningarna kan vara positiva medan slutmålen är negativa vilket innebär att en i huvudsak offensiv strategi kan kräva defensiva insatser eller delmål.⁴¹

Corbett menar att offensiven många gånger är den starkare formen av krigföring då den har ett positivt mål och därför normalt brukas av den starkare makten medan defensiven är mer uthållig och därför regelmässigt brukas av den svagare parten. Han är tydlig när det gäller hur en defensiv krigföring skall bedrivas och menar att en sann defensiv inte innebär att passivt vänta utan att under ständig aktivitet avvakta ett tillfälle att slå till. All defensiv skall alltid hota med eller dölja ett anfall. Defensivens själva kärna är motanfallet och den grundläggande idén är att tvinga motståndaren att anfalla försvararen i en position som exponerar honom för ett motanfall. Ett defensivt uppträdande innebär alltså inte passivitet och en defensiv som utesluter offensiv kan inte kallas krigföring överhuvudtaget. Det går enligt Corbett inte heller att vara offensiv på alla områden samtidigt utan kraftsamling till ett område kräver försvar inom andra områden. Om man inte är stark nog för offensiva operationer bör man ta till defensiven tills man blir det; antingen genom att låta motståndaren försvaga sig själv genom anfall eller på annat sätt, eller genom att öka sin egen styrka genom att skapa nya styrkor eller tillförsäkra sig stöd av allierade.⁴²

Mahan ansåg som beskrivet ovan att offensivt uppträdande var det enda rätta, medan Corbett ansåg att även defensiven hade sina fördelar. En indikator för att spåra påverkan av Corbetts åsikter skulle kunna vara om en officer identifierar fördelar med ett defensivt uppträdande och om han propagerar för en mer tillbakahållen offensiv. I det här aktuella fallet stod endast smärre fördelar att vinna genom alltför offensiva operationer, medan ett nederlag kunde få synnerligen negativa konsekvenser för Storbritannien och den allierade krigsinsatsen. Exempelvis skulle en officer som i detta fall förespråkar fjärrblockad före offensiva raiden in mot Helgolandsbukten ge sken av att vara influerad av Corbetts idéer. En som i stället förordar offensiva operationer nära motståndarens baser torde däremot kunna uppfattas som påverkad av Mahans tankar.

⁴⁰ Westcott, *Mahan on Naval Warfare*, s. 315.

⁴¹ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 328f.

⁴² Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 329-331.

3.3 Huvudmålet för flottans operationer

En tredje olikhet mellan de bägge teoretikernas idéer är frågan om vad som är huvudmålet för flottans operationer. Fokuseringen på fiendens flotta som det centrala målet är ett tema hos Mahan och enligt Widén och Ångström menar Mahan att den bästa metoden att uppnå sjöherravälde är att totalt förrinta fiendens sjöstridskrafter.⁴³ Man ser inte någon nyansering hos Mahan avseende hur detta herravälde skall upprättas – det är framförallt genom förstörandet av fiendens flotta som det skall säkras. Vilket som är det överordnade, sanna målet för kriget styr enligt Mahan vilket mål som bör ansättas för sjökrigföringen:

Om det endast är att betrygga en eller flera ställningar till lands, så blifver flottan för detta särskilda tillfälle endast en gren af armén och underordnar denna sin verksamhet, men om det sanna målet är att uppnå öfvervikt öfver fiendens flotta och därigenom behärska hafvet, så äro fiendens fartyg och flottor vid alla tillfällen det riktiga anfallsföremålet... Om krigföringen till sjös är ett krig om ställningar till lands, måste flottornas verksamhet underordnas dessa positioners anfall och försvar, har den däremot det målet att krossa fiendens makt till sjös, att afskära hans förbindelser med öfriga besittningar, att komma hans källor till rikedom genom handeln att sina ut och att kunna stänga hans hamnar, då måste anfallsföremålet vara hans organiserade stridskrafter till sjös, med ett ord hans flotta.⁴⁴

Om fienden genom att dra sig undan till befästa hamnar gjorde det omöjligt att få till stånd ett sjöslag kunde blockad vara ett alternativ. I valet mellan fiendens flotta och hans befästa hamnar var den förra alltid det primära målet. En blockad av hamnarna, eller ett anfall mot dem, kunde dock vara det säkraste sättet att bringa motståndaren inom räckhåll.⁴⁵ När herraväldet till sjöss var säkrat kunde det utnyttjas till att bekämpa fiendens handel. Handeln och sjömakten är ömsesidigt beroende – staten behöver handel för att kunna utveckla en sjömakten och handeln behöver sjömakten för skydd och annan hjälp.⁴⁶ Det räckte dock enligt Mahan inte att bekämpa handeln för att bringa en nation på fall. Han varnar för att det för en sparsam nation kunde verka attraktivt att bedriva kriget endast genom *guerre de course* då denna typ av krigföring endast krävde ett fåtal snabbseglare. Mahan tycks ha uppfattningen att krigföring mot handelssjöfarten kan vara effektivt i samverkan med andra medel, men den kan inte utföras av bara kryssare utan dessa måste ha stöd och helst skall slagflottan ta aktiv del – efter att den säkrat sjöherraväldet. Den flotta som skulle genomföra allt detta skulle enligt Mahan främst vara en flotta av stora fartyg – utan dessa kunde inget land göra anspråk på att kontrollera någon del av havet. Det var kraft för offensiv strid som var den dominerande faktorn i krig, inte fart och rörlighet.⁴⁷

Även när det gäller Corbett är herravälde till sjöss är ett centralt begrepp. Eftersom havet inte kan besättas är rätten att befara det, rätten till kommunikation, det enda som man kan tillförsäkra sig genom herravälde till sjöss. ”Command of the sea, therefore, means nothing but the control of maritime communications, whether for commercial or military purposes.”⁴⁸ Sjökrigets målsättning måste alltid vara, direkt eller indirekt, antingen att säkra herraväldet till

⁴³ Widén, Jerker; Ångström, Jan, *Militärteorins grunder*, (Stockholm: Försvarsmakten, 2005), s. 221.

⁴⁴ Mahan, *Sjömaktens inflytande på historien 1660-1783*, s. 314.

⁴⁵ Westcott, *Mahan on Naval Warfare*, s. 85.

⁴⁶ Hattendorf, *Mahan on Naval Strategy*, s. 118.

⁴⁷ Westcott, *Mahan on Naval Warfare*, s. 28, 132 och 247.

⁴⁸ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 93f.

sjöss eller förhindra fienden att säkra det. Herraväldet kan vara generellt eller lokalt, tillfälligt eller permanent och det kan innehåsa av någon av de bägge parterna eller vara omstritt. Det senare är enligt Corbett vanligast, framförallt i början av en konflikt och ofta genom hela konflikten. Det fortsätter vara omstritt tills ett avgörande är nått, d.v.s. tills någon av de stridande inte längre kan skicka en styrka till sjöss. Det är till fördel för den överlägsne att söka avsluta konflikten genom ett avgörande, medan den underlägsne normalt försöker undvika ett sådant.⁴⁹

Efter att ha klargjort vad herravälde till sjöss är och vad det innebär fortsätter Corbett med att beskriva olika metoder för att säkra herraväldet till sjöss. För att erhålla permanent herravälde krävs tillintetgörande av motståndarens flotta genom framgångsrik strid. Lokalt eller temporärt herravälde kan uppnås dels genom en strid som även om den inte är fullständigt framgångsrik ändå gör att motståndaren inte negativt kan påverka ens verksamhet, dels genom en vilseledande manöver som förmår motståndaren att koncentrera sina styrkor i ett annat område, dels genom överlägsen kraftsamling, och dels genom blockad. Han diskuterar även svårigheterna med ubåtar och torpedbåtar som tvingar den blockerande styrkan längre från hamnen som blockeras. Detta ser Corbett inte som något stort problem utan som att man ersätter en sann defensiv, i form av passivt blockerande, till en tillbakahållen offensiv, vilket han ser som en stor fördel.⁵⁰

När det handlar om sjöfartskrig poängterar Corbett att det inte i första hand handlar om att förstöra fiendens handel, utan att förhindra den. Även om man ignorerar fiendens handel tvingas man ändå ibland att skydda sin egen vilket samtidigt innebär att man bekämpar fiendens och detta tar kraft från det som purister menar är flottans huvudsakliga värv, d.v.s. att söka upp och slå motståndarens slagflotta. Man kan sammanfatta Corbetts tankar om en flottas rätta nyttjande, d.v.s. om den skulle användas för att förhindra fiendens handel eller om den skulle söka upp och förstöra fiendens slagflotta, till att det skall råda balans mellan de båda uppgifterna. Han accepterar att det enda sättet att uppnå generellt, permanent herravälde till sjöss är att slå fiendens flotta i ett avgörande slag. Kritiken han riktar mot maximen om att söka upp en fiende och förstöra den, är att han anser att en maxim blivit en ersättning för gott omdöme. Många gånger är Corbett kritisk till maximen, främst när den överskuggar den aktuella operationens verkliga mål. Detta att alltid ha operationens övergripande målsättning och syfte framför ögonen är något som Corbett starkt förespråkar och inte att blint rusa efter fiendens flotta var den än visar sig. Ett exempel som Corbett tar upp är skydd mot invasion – för att förhindra landstigning bör man alltid göra armén till huvudmål och inte slå sig blodig mot dess eskort.⁵¹

Corbett för ett långt resonemang om flottans sammansättning och avvägningen mellan slagskepp för att besegra motståndarens flotta och kryssare för sjöfartskrig respektive skydd av den egna handelssjöfarten. Även användningen av kryssare diskuteras och frågan gäller huruvida de skall ingå i flottan som spaningsresurs, för att med större säkerhet få kontakt med fiendens huvudstyrka, eller om de skall användas för sjöfartskrig. Corbett hävdar att när man använder kryssare som spaningsmedel för slagflottan har man dragit bort dem från deras primäruppgift vilket är utövandet av det herravälde till sjöss som upprätthålls av slagflottan.⁵²

⁴⁹ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 93 och 319.

⁵⁰ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 339, 340f och 205.

⁵¹ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 95, 160, 339, 167 och 240.

⁵² Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 113-114.

Huvudmålet för flottan var enligt Mahan de fientliga sjöstridskrafterna och målet var att skapa permanent sjöherravälde medan Corbett även såg fördelar med temporärt och lokalt herravälde. För att indikera att någon är påverkad av Corbetts tankegångar skulle man kunna försöka påvisa stycken där de rekommenderar att den egna styrkan sätts in för att skydda de egna sjöförbindelserna istället för att försöka förmå fiendens huvudstridskrafter att leverera sjöslag. Om denne någon istället föreslår att motståndarens kommunikationslinjer lämnas oattackerade för att skapa möjlighet att söka upp och tvinga dennes sjöstridskrafter till slag tyder detta på influenser från Mahans tankar. I det fall som här studeras skulle det senare kunna exemplifieras med att kampen mot blockadbrytare nedprioriteras för att alltid vara beredd att möta Högsjöflottan om den skulle löpa ut, eller att vid en invasion över havet mot Storbritannien lämna överskeppningstonnaget därhän och i stället lägga kraften på att försöka slå den skyddande eskorten. Ett anbefallande om att nyttja kryssare och jagare, vilka var en kritisk resurs, till att utöva herraväldet till sjöss genom att skydda den egna handeln och attackera fiendens, i stället för som skydd för slagflottan, skulle kunna vara en annan indikator för att påvisa påverkan från Corbetts idéer.

3.4 Kraftsamling

Den fjärde skillnaden står att finna när det gäller kraftsamling och gruppering av styrkorna. Mahan menar att flottan skulle säkra herraväldet genom att slå den fientliga motsvarigheten. För att göra detta var det av vikt att flottan hölls samlad och detta gällde såväl i fred som i strid. Endast om man förfogar över en överlägsen styrka är ett delat alternativ något som Mahan har overseende med.⁵³ När en flotta hotas av anfall från två håll kan en amiral lätt falla för frestelsen att dela sin styrka. Detta är en fara eftersom man då riskerar att delarna blir slagna på var sitt håll.⁵⁴ Mahan presenterar "the one great principle of concentration..." vilken innebär att man skall gruppera sin styrka så att man är överlägsen fienden på en kant, medan man håller honom i schack inom övriga områden länge nog för att ge huvudanfallet möjlighet att nå full verkan. Om man är tillräckligt överlägsen må man dela sin styrka vilket Mahan också ger exempel på och rekommenderar. Exemplet är hämtat från engelsmännens anfall mot Köpenhamn 1801. Nelson föreslog vid detta tillfälle att man skulle avdela tio två- och tredäckare med lite förstärkning för att gå till Reval och slå den ryska flottan där, och därigenom slå sönder förbundet mellan Ryssland, Danmark och Sverige, medan resten av flottan anföll Köpenhamn. Om nu inte Mahan i sin beundran för Nelson gör skillnad på folk och folk, är alltså en delning av styrkorna under vissa förutsättningar både möjligt och rekommendabelt. Mahan förespråkar dock att de uteliggande detachementen skall ha möjlighet att falla tillbaka mot det strategiska centrat som gradvis samlar på sig styrka.⁵⁵ De olika delarna har därmed möjlighet att förstärka och understödja varandra.

Corbett har en något annorlunda syn på kraftsamling. Han är tydlig på att det inte är av överskuggande vikt att ständigt hålla flottan samlad, utan det viktiga är att alla delar skall kunna understödja varandra och flexibilitet är istället vad som förespråkas. Koncentration, som en dygd i sig själv, är något som odlas i fred och inte i krig, menar Corbett. Tvärtom kan spridning göra att motståndaren samlar sig och vågar riskera ett avgörande.⁵⁶ Stridskrafternas gruppering styrs av två principer; graden av uppdelning respektive flexibilitet så att alla delar

⁵³ Westcott, *Mahan on Naval Warfare*, s. 59-60.

⁵⁴ Mahan, *Sjömaktens inflytande på historien 1660-1783*, s. 132.

⁵⁵ Westcott, *Mahan on Naval Warfare*, s. 64 och 194.

⁵⁶ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 134 och 141.

kan samverka och kraftsamlas tillsammans. Graden av uppdelning härrör sig från positionen och antalet av fiendens hamnar. Är de många och utspridda krävs större spridning, medan om de är få till antalet eller ligger nära varandra medges en större koncentration hos de egna stridskrafterna. Grupperingen av stridskrafterna påverkas även av hur nära kommunikationslinjerna genomkorsar de egna vattnen. Kan man med hjälp av flottan i hemmavattnen kontrollera motståndarens kommunikationslinjer behöver man enligt Corbett inte lägga en blockadstyrka utanför varje hamn. Ett tydligt exempel på ett sådant fall är hur Storbritannien dominerade den tyska sjöfarten under första världskriget. Den andra principen är flexibilitet. Koncentrationen skall vara så beskaffad att alla delar snabbt kan stråla samman till en massa vid vilken punkt som helst inom kraftsamlingsriktningen. Målet med att avstå från att samlas är att förneka fienden kännedom om de egna styrkorna och avsikterna och att samtidigt kunna anpassa styrkan för att kunna möta alla fiendens farliga rörelser. Målet är inte bara att genom ömsesidigt understöd förhindra att någon del blir överraskad av en överlägsen styrka, utan varje del är också ett bete för att lura fienden att löpa ut. Den ideala kraftsamlingen är ett sken av svaghet som döljer en verklighet av styrka.⁵⁷

Som påvisats ovan menade Mahan att delning av flottan i princip var av ondo i alla fall utom då man hade en överväldigande överlägsenhet och att den skulle koncentreras mot en del av fiendestyrkan. Corbett hade även här en mer nyanserad uppfattning och menade att det viktiga inte var att flottan var samlad utan att alla delar kunde understödja varandra och att det fanns en inbyggd flexibilitet i dispositionerna. Att man skulle kraftsamla var de båda överens om, skillnaden låg i hur den skulle gå till. I fallet som studeras här fanns de tekniska möjligheterna, d.v.s. radiotelegrafi, för att genomföra den spridda grupperingen utan att splittra krafterna. Samtidigt gjorde slaglinjens storlek det svårt att manövrera den på ett smidigt sätt vilket borde ha gjort en uppdelning attraktiv för befälhavande amiralen. Ett förespråkande av en delad gruppering av styrkorna torde tyda på influenser från Corbetts tankar, medan en uttryckt önskan om att hålla styrkorna fysiskt samlade skulle kunna tolkas som påverkan från Mahans idéer.

Efter att ha presenterat skillnaderna mellan Corbett och Mahan fortsätter undersökningen nedan med att studera i vilken utsträckning dessa skillnader går att finna i amiralernas brev och telegram och därmed påvisa påverkan av den ene eller den andre teoretikern.

4. *Royal Navy's operationer 1914-1918.*⁵⁸

Nedan kommer de valda amiralernas publicerade korrespondens att studeras för att undersöka om de är påverkade av Mahans eller Corbetts tankar. För att klargöra detta kommer de ovan beskrivna skillnaderna att användas som indikatorer. Stycket inleds med en beskrivning av de brittiska operationerna för att påminna läsaren om händelseförloppet.

Kriget mellan Tyskland och Storbritannien pågick mellan den 4 augusti 1914, då britterna förklarade Tyskland krig och den 28 juni 1919, när freden i Versailles undertecknades mellan Ententen och Tyskland. I praktiken avstannade stridigheterna redan i november 1918 i och med att ett stilleståndsavtal undertecknades. Skildringarna av första världskriget har i efterhand mest handlat om kriget till lands och i synnerhet på västfronten. Kriget till sjöss hamnade lite i bakgrunden, överskuggat av skyttegravskrigets fasor. Det var dock stundtals

⁵⁷ Corbett, *Some Principles of Maritime Strategy*, s. 151-152.

⁵⁸ Stycket baseras, om inte annat anges, på Hough, Rickard, *The Great War at Sea 1914-1918*, (New York: Oxford University Press, 1983).

nog så intensivt, med lika stora inslag av lidanden och mod men det berörde endast ett förhållandevis litet antal människor direkt. Indirekt berörde det emellertid alla medborgare i de krigförande länderna och en annorlunda utgång av något av sjöslagen kunde ha förändrat krigets utgång dramatiskt.

Tiden innan krigsutbrottet präglades av stor osäkerhet från bägge sidor. Den tyska flottan hade förväntat sig att vid krigsutbrottet vara i en position där de kunde genomföra mindre attacker mot den blockerande brittiska flottan, men den emotsedda närblockaden uteblev och Nordsjön blev ett ingenmansland vilket den brittiska flottan skar av genom att kontrollera inloppen.⁵⁹ Därmed stängdes den tyska handeln med resten av världen effektivt av och samtidigt skyddades den brittiska handelssjöfarten och dess kolonier. Även inom *Royal Navy* var osäkerheten stor, främst på grund av den vapentekniska utvecklingen som förde med sig ett flertal nya vapen mot vilka det saknades motmedel, främst ubåten och minvapnet. Det rådde innan kriget osämja inom Amiralitetet angående principen om fjärrblockad. Churchill var orolig för de brittiska kuststäderna på ostkusten och deras utsatthet för räder och under sommarmanövrarna 1913 lyckades också den röda flottan under Jellicoe vinna en avgörande seger genom att undvika de blåa patrullerna och landstiga med 3500 marinsoldater i hamnen i Immingham. Ett förslag framfördes från Marinstaben om att placera ut observationsfartyg över hela Nordsjön, ett annat förslag innebar regelbundna svep av jagarflottiljer och lätta kryssare av de mellanliggande områdena. Dessa båda förslag motarbetades av dåvarande chefen för *Grand Fleet*, amiral Callahan, i vilket han fick bifall av Jellicoe. I stället omorganiserades flottiljerna på ostkusten till ett system av kustförsvarsflottiljer.⁶⁰ En svaghet i de brittiska dispositionerna var just avsaknaden av försvarade baser på ostkusten. Denna brist på försvarade hamnar hade varit känd i årtal utan att någon åtgärd vidtagits.

En annan brist var svårare att åtgärda, nämligen bristen på initiativ och självständighet hos de yngre officerarna, graden av traditionalism hos amiralerna⁶¹ och flottans allmänt låga stridsvärde. Hough hävdar till exempel något raljant att det innan kriget ansågs viktigare att mässingen var putsad än att artilleriet fick övning och att övningsammunitionen hellre slängdes över bord än att rök från eldgivning tilläts smutsa ned fartygen.⁶² Folket förväntade sig att ett nytt Trafalgar skulle utkämpas tidigt i kriget och blev besvikna när den tyska flottan inte kom ut och slogs.⁶³ Det var kanske tur för britterna att så inte skedde eftersom den brittiska flottan inte inom något område var i stånd att med rimlig säkerhet vinna ett avgörande sjöslag.

Inledningsvis drabbades brittiska flottan av en rad motgångar. Hotet från ubåtarna och bristen på skyddade hamnar drev först *Grand Fleet* ut till sjöss där den kunde skyddas av sina flottiljer och därefter ut ur Nordsjön och tvingade den att basera på norra Irland. Flera fartyg föll offer för minsprängningar och en tysk ubåt lyckades vid ett tillfälle sänka tre slagkryssare. Detta ubåtshot hade blivit underskattat av både briter och tyskar. Motgångarna ansågs av många bero på brist på aktivitet och offensiv anda. Britterna försökte dock några offensiva framstötter. Ett anfallsföretag med lätta kryssare, jagare och ubåtar mot tyskarnas jagarpatrull resulterade i slaget vid Helgoland den 24 augusti.

⁵⁹ Keegan, *The Price of Admiralty*, s. 124f.

⁶⁰ Lambert, Nicholas, A., *Sir John Fisher's Naval Revolution*, (Columbia: University of South Carolina Press, 1999), s. 284-286.

⁶¹ Keegan, *The Price of Admiralty*, s. 122f.

⁶² Hough, *The Great War at Sea 1914-1918*, s. 7.

⁶³ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 44.

I övriga hav gick operationerna främst ut på att oskadliggöra tyska kryssare och mindre styrkor som oroade den brittiska handeln. En dylik operation som misslyckades, jakten på *Goeben*, bidrog till Turkiets anslutande till Centralmakterna i kriget mot Ententen. Även i Stilla havet drabbades britterna av motgångar, bland annat i slaget vid Coronel den 1 november i vilket den brittiska sydamerikanska eskadern under befäl av konteramiral Sir Christopher Cradock förstördes. Britternas efterlängtnade revansch kom den 8 december i slaget vid Falklandsöarna i vilket amiral Sturdee sänkte den tyska östasiatiska eskader som stått som segrare vid Coronel. Den brittiska sjöfarten på Stilla havet och Atlanten var säkrad, trupptransporter från samväldet till moderlandet kunde genomföras utan risk och den brittiska moralen höjdes markant.

I Nordsjön genomförde tyskarna ett flertal räder mot brittiska kuststäder utan att *Royal Navy* lyckades förmå dem att leverera ett sjöslag. Högsjöflottan hade, om den inte genast retirerat, faktiskt haft möjlighet att möta och sänka den andra slagskeppsdivisionen och därmed reducerat den brittiska numerära överlägsenheten till jämviktsläge.⁶⁴ Hough hävdar att Högsjöflottan hade, aggressivt och skickligt hanterad, kunnat besegra den brittiska flottan under 1914 om kejsaren och arméns generalstab förstått begreppet sjömakts och inte sett det som en förlängning på militärmakt till lands. Om de hade segrat hade de vunnit kriget, om de förlorat flottan i detta slag hade det inte gjort någon större skillnad för konfliktens utgång.⁶⁵ Sett i efterklokhetens spegel är det en inte helt realistisk analys.

Under 1915 fortsatte de tyska räderna mot brittiska städer, vilket resulterade i slaget vid Dogger Bank den 24 januari, dock utan att något avgörande kom till stånd. Brittiska flottan hade dock tillförsäkrat sig en hög grad av herravälde till sjöss över stora delar av världshaven och under slutet av 1914 och början av 1915 presenterades ett antal planer på att utnyttja detta herravälde till att genomföra amfibieoperationer både mot Nordsjökusten och i Östersjöområdet. Dessa planer omsattes inte med undantag av kustbeskjutningen av och försöket till inträngande i Dardanellerna. Operationen genomfördes av sjöstridskrafter utan stöd av marktrupp vilket inte var en framgångsrik väg att gå. När marktrupp väl sattes in hade turkarna förstärkt försvaret och landstigningen misslyckades.

Jakten på det avgörande slaget fortsatte under 1916, en jakt som den 31 maj – 1 juni resulterade i det kända *Battle of Jutland*. I detta slag möttes de bägge flottornas huvudstyrkor men inget avgörande nåddes. Tyskarna sänkte fler fartyg men lyckades inte bryta britternas fjärrblockad och slaget har bedömts som en tysk seger på taktisk nivå och en brittisk seger på strategisk.⁶⁶ Slaget resulterade dock i att den tyska ledningen undvek att skicka Högsjöflottan till sjöss i samlad form under resten av kriget som därmed hamnade i ett dödläge även till sjöss.

De avslutande åren av kriget ägnades i stor utsträckning åt skydd av handelssjöfarten mot den tyska ubåtsoffensiven som i början av 1917 hade stor inverkan på försörjningen av Storbritannien. Amiralitetet var, främst på grund av officerarnas skolning som förespråkade utpräglat offensiv, ovilligt att nyttja konvojsystemet för att skydda sjöfarten men efter genomförda prov, politiska påtryckningar och amerikansk inblandning påbörjades

⁶⁴ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 46f.

⁶⁵ Hough, *The Great War at Sea 1914-1918*, s. 122.

⁶⁶ Keegan, *The Price of Admiralty*, s. 176.

konvojering till sist, en åtgärd som troligen räddade Storbritannien undan sväldöden. Ett antal försök att blockera ubåtarnas primära baser misslyckades under 1918 men innan året var slut hade Högsjöflottan kapitulerat och kriget till sjöss vunnits. Högsjöflottan sänktes av sina egna besättningar i Scapa Flow den 21 juni 1919.

Nedan följer en redogörelse som avser ge underlag för kommande slutsatser om huruvida de undersökta befattningshavarna påverkats av Corbetts idéer eller om de hade mer traditionella värderingar som de presenterades av Mahan.

4.1 Admiral Sir John Arbuthnot Fisher

Admiral Sir John Arbuthnot Fisher, även kallad ”Jacky”, föddes på Ceylon 1841 där hans far var stabsofficer i ett arméförband.⁶⁷ Han antogs 1854 till flottan av amiral William Parker – Nelsons siste kvarvarande fartygschef – på rekommendation av sin gudmor. Han påbörjade nästan omedelbart sin sjötjänst och tjänstgjorde de närmast följande åren på fartyg med uppgifter i Östersjön, Medelhavet, farvattnen runt Storbritannien och även på Kinastationen. Där fick han sitt elddop i ett försök att med kanonbåtar ta sig uppför en flod förbi ett stort antal fortverk. Denna operation var snarlik anfallet på Dardanellerna 1915, till vilken Fisher var starkt kritisk, och man kan spekulera i om hans erfarenheter från den förra påverkade hans åsikter om den senare.

På Kinastationen utmärkte han sig och blev efter rekommendation från sin tidigare fartygschef den befälhavande amiralens påläggskalv. Detta var inte alls oförtjänt eftersom han tveklöst var en mycket kompetent ung officer. Efter att ha avlagt löjtnantsexamen med utomordentliga betyg fick han sitt första befäl endast nitton år gammal. Han specialiserade sig snart inom sjöartilleriet och tjänstgjorde därefter i diverse befattningar inom detta skrå, såväl till sjöss som på artilleriskolan *HMS Excellent*.

Amiral Bacon, författaren av Fishers biografi, ansåg att Fisher var den störste brittiske sjöofficern sedan Nelson. Detta kan säkert diskuteras men Fisher hade utan tvekan stor inverkan på *Royal Navys* utveckling i början av nittonhundratalet. Fisher hade beslutat sig för att modernisera flottan och när han 1904 blev förste sjölord fick han möjligheten. Fisher insåg tidigt att Nordsjön skulle bli huvudskådeplats för nästa sjökrig och utöver att utrangera stora delar av reservflottan omorganiserade han flottan och återkallade skvadroner från mer avlägsna hav.⁶⁸ Likaså insåg han innan kriget att ubåtarna skulle spela en stor roll och han varnade 1911 för att tyskarna skulle använda ubåtar för att sänka briterernas handelstonnage.⁶⁹

Hans kanske mest kända gärning bestod i att driva den tekniska utvecklingen och när han blev förste sjölord påbörjade han utvecklingen av nya slagskepp som skulle resultera i *HMS Dreadnought* och slagkryssarna. Han var också drivande när det gällde allt från kadettutbildning till artilleritjänst och var en stark förespråkare för oljeeldade *All Big-Gun Ships*, d.v.s. fartyg med huvudbestyckning bestående av svårt artilleri med samma kaliber. Hans första period som förste sjölord tog slut 1910 men han återkallades 1914 som ersättare för prins Louis of Battenberg. Missnöje med operationen vid Dardanellerna och svårigheter att arbeta under Winston Churchill gjorde dock att han avgick i maj 1915.⁷⁰

⁶⁷ Stycket baseras när inte annat anges på Bacon, *Lord Fisher*.

⁶⁸ Callender, Geoffrey, *The Naval Side of British History*, (London: Christophers, 1924), s. 252.

⁶⁹ Corbett-Smith, A., *The Seafarers*, (London: Cassell and Company Ltd, 1919), s. 198

⁷⁰ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 228, 235 och 238 – 239.

Amiral John Fisher adlades till riddare av Bathorden 1894, han fick 1909 titeln *First Baron Fisher of Kilderstone* och han var nära bekant med tre monarker, drottning Victoria, Edward VII och George V.⁷¹ Den senare var dock motståndare till att han återinkallades som förste sjölord. Amiral Fisher avslutade kriget som chef för *Board of Innovations* och avled i London 1920.⁷²

4.1.1 Samverkan mellan armén och flottan

Fisher var en stark förespråkare för gemensamma operationer. Detta framkommer tydligt i hans korrespondens i samband med fälttåget i Dardanellerna. I ett brev till Jellicoe den 21 januari 1915 uttrycker han sin avsky för operationen om ingen förändring kommer till stånd. Han anser att 200 000 man borde sättas in i samverkan med flottan.⁷³ Några dagar tidigare hade han i ett annat brev till Jellicoe klagat på att regeringen hade beslutat om att ta Dardanellerna med endast sjöstridskrafter, vilket skulle kräva stora styrkor för vilka det fanns ett trängande behov i den avgörande krigsteatern, d.v.s. Nordsjön.⁷⁴ Fisher verkar här vara motståndare till landstigningen, hans motstånd beror troligtvis på att sjöstridskrafterna ensamma skall genomföra operationen och inte i samarbete med marktrupp, vilket styrks av ett brev till Churchill den 18 januari samma år. Där skriver han:

I am not minimizing the coming Dardanelles operation, but I wish to aggrandize the great big fact that 750000 men landed in Holland, combined with intense activity of the British Fleet against, say, Cuxhaven, would finish the War by forcing out the German High Sea Fleet and getting in rear of the German Armies!⁷⁵

Operationen i Dardanellerna blev långdragen och Fisher verkar ha blivit mer och mer negativ till att endast sjöstridskrafter användes. I ett brev till Churchill den 11 maj 1915, för att förtydliga och sätta på pränt sina synpunkter angående Dardanellerna, skriver Fisher: "...I did not consider the original attempt to force the Dardanelles with the Fleet alone was a practicable operation." I samma brev skriver han att han inte kan tänka sig en fortsatt offensiv med bara enheter från flottan. Han skriver vidare att han anser ett dylikt anfall, eller ett försök att göra en rusning genom sundet, dömt till undergång. Att han ansåg att det fanns behov av samverkan framgår av nedanstående citat:

I consider a purely Naval action, unsupported by the Army, would merely lead to heavy loss of ships and invaluable men, without any reasonable prospect of a success in any way proportionate to the losses or to the possible further consequences of those losses.⁷⁶

⁷¹ Gough, Barry M., "Admiral Sir (later Baron) John Arbuthnot Fisher (1904-1910; 1914-1915)" i Murfett, *The First Sea Lords*, s. 17.

⁷² Lord Fisher var onekligen en energisk och fascinerande officer vars långa karriär inte låter sig sammanfattas till fullo på detta begränsade utrymme. De verk som hänvisas till i denna uppsats rekommenderas för den intresserade.

⁷³ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 142.

⁷⁴ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume I*, s. 125.

⁷⁵ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 133.

⁷⁶ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 216-218.

Till Jellicoe skriver han: "Things are going badly at the Dardanelles! We want military co-operation..."⁷⁷ Även när det gällde kustbeskjutning såg han behovet av samverkan med markstyrkorna. I ett brev till premiärministern H. H. Asquith den 28 januari 1915 skriver han att han anser att kustbeskjutningar endast kan försvaras ur en sjöoperativ synvinkel om de sker i samverkan med armén, vilket skulle kompensera för förlusterna av fartyg och oersättliga officerare och sjömän. Som rena sjökrigsoperationer var de oförsvarbara. Fisher ansåg att kustbeskjutningarna mot Zeebrugge som genomfördes i början av kriget var förgäves eftersom ingen militär fördel drogs av dem. Han bedömde att 10000 brittiska soldater landsatta efter bombardemanget skulle ha rivit upp den tyska flanken. Om denna samverkan skulle ha kommit till stånd trodde Fisher att britterna skulle stå i Antwerpen inom tio dagar och att hela den belgiska kusten skulle kunna återtas.⁷⁸

Det är tydligt att Fisher efterlyste mer samarbete mellan försvarsgrenarna och att han såg detta som vägen till framgång. Det verkar onekligen som om han influerats av de idéer som presenterats av Corbett när det gäller vikten av samarbete mellan de bägge försvarsgrenarna. Varför så var fallet kan man endast spekulera i, det kan bero på att han i sin roll som flottans högste professionelle företrädare insåg att flottan kunde spela en mer direkt avgörande roll i kriget. Det kan också vara orsakat av oro för att ensidiga operationer skulle rendera alltför höga förluster i fartyg och personal som behövdes i Nordsjön som av honom ansågs vara den avgörande krigsteatern. Här får vi dock nöja oss med att konstatera att han delade Corbetts idéer om samverkan mellan armén och flottan.

4.1.2 Offensiv och defensiv

Frågan om britterna skulle agera offensivt eller defensivt var ständigt aktuell och likaså frågan om tyskarnas eventuella offensiva drag. Fisher beskriver på flera ställen hur tyskarna skulle kunna genomföra de mest fantastiska offensiva operationer, exempelvis landsätta 200 000 man och därefter retirera med fartygen via Irland och lämna soldaterna åt sitt öde. En annan gång frågar han sig i ett brev till Beatty den 20 januari 1915 varför de tyska slagkryssarna inte rusar genom Dover Straits, sänker skvadronen i Portlands hamn och slukar kryssarskvadronerna i kanalen och åker hem via Island. Den brittiska strategin borde enligt Fisher inbegripa offensiva operationer mot tyskarnas basområden. Han anser att "It's a losing game to be on the defensive."⁷⁹ I detta fall verkar han med defensiv mena att vara reaktiv. Enligt Arthur J. Marder ansåg Fisher att kriget kunde ha vunnits 1915 om den brittiska expeditiönsstyrkan landsatts i Antwerpen 1914 i stället för att slösas bort som en del av den franska armén, om Schleswig-Holstein hade anfallits och Kielkanalen förstörts, om Nordsjön samtidigt fyllts med minor för att stänga inne den tyska flottan och en rysk armé landsatts på den pommerska kusten.⁸⁰ Dessa är utan tvekan förslag på en offensiv strategi.

Fisher ansåg dock inte att flottan tvunget skulle nyttjas offensivt. Han insåg riskerna som de nya undervattensvapnen innebar och som försvårade operationer på Nordsjön. Likaså hade han en klar bild över de strategiska förutsättningarna i detta hav:

⁷⁷ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 165.

⁷⁸ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 148 och 90-92.

⁷⁹ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 310.

⁸⁰ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 171, 141 och 47f.

...our ships will not – for they need not – be sent there at all, and so we should use them as little as possible; while in the German case their vessels must and will use these waters or not proceed to sea or come home at all.⁸¹

I ett brev till Jellicoe i augusti 1914 förespråkar han också ett defensivt agerande. Han insåg att Jellicoe kunde komma att frestas till aktivitet men påpekade att hans styrka låg i att defensivt vänta tills dagen för det stora slaget anlände.⁸² I december skriver han ett brev med liknande innehåll:

I am in entire accord with you as to bearing in mind ALWAYS *the big thing of the War!* Which is to keep our Big Fleet in big preponderance, intact and ever ready to cope with the German Big Fleet! *In my decided opinion your Fleet and no big ship of your Fleet should EVER be in the North Sea. NEVER.*⁸³

Han ansåg vidare att om Amiralitetet utfärdat en order med sådant innehåll skulle de omfattande förlusterna av fartyg, officerare och sjömän i början av kriget kunnat förhindras.

Fisher insåg tydligen, till skillnad från flertalet, värdet av en mer defensiv hållning på den operativa nivån. På den strategiska nivån var han mer offensiv i sitt förespråkande av landstigningar på fiendens kust. Hans tankar om att hålla huvudstyrkan utanför Nordsjön i en tillbakahållen offensiv och hans idéer om offensiva landstigningar på fiendens kust pekar på att han delade Corbetts idéer i detta avseende.

4.1.3 Huvudmålet för flottan

Att Fisher ansåg att flottan skulle användas för att slå sin tyska motsvarighet, i det fall den skulle komma ut, råder det inget tvivel om. Ett brev som han fick från de övriga sjölorderna i april 1915 innehåller deras tankar i frågan om vad flottan skall användas till. De skriver bland annat att *Grand Fleet* alltid bör vara i en sådan position och av sådan styrka att den vid alla tillfällen är redo att möta fienden med förtröstan angående resultatet och Fisher håller med dem till fullo.⁸⁴

I ett brev till Jellicoe i april 1915 skriver Fisher, som svar på klagomål från Jellicoe, att han inte kan förhindra att beredskapen höjs i slagflottan vid hans frånvaro från Amiralitetet eftersom han tidigare skrivit att *Grand Fleet* alltid skall gå till sjöss vid den minsta provokation från Högsjöflottan. Till Churchill skriver han i december 1914 att det viktiga i kriget till sjöss var att upprätthålla en stor överlägsenhet i sjöstridskrafter, ständigt redo att slåss med den stora tyska flottan, vid det av dem valda tillfället. Att vara beredd på att möta och slå den tyska flottan var tydligen en grundläggande uppgift för *Grand Fleet*. Ett misslyckande kunde enligt Fisher få ödesdigra konsekvenser. Han menar i ett brev till Churchill i april 1915 att ett misslyckande i Dardanellerna var betydelselöst medan ett nederlag i Nordsjön kunde medföra total undergång. Han menar också att det skulle vara en stor välsignelse om den tyska flottan ville löpa ut så att britterna kunde ge dem ett rejält slag.⁸⁵

⁸¹ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 31-36.

⁸² Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 64.

⁸³ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 115. (kursiv i original)

⁸⁴ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 188.

⁸⁵ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 207, 204 och 113.

Frågan om huvudmålet för flottan handlar också om vilka prioriteringar som görs. Corbett menade som nämnts ovan att en kryssare som används för att spana för huvudstyrkan har tagits från sin rätta roll. Jellicoe ansåg att han var underlägsen när det gällde jagare som användes för att skydda slagskeppen mot ubåtar och torpedbåtar. Samma jagare användes också till skydd för handelssjöfarten. Fisher ansåg att denna underlägsenhet skulle åtgärdas snarast genom att jagare tillfördes slagflottan. Han prioriterade alltså i detta fall slagflottans säkerhet framför skyddet av handelsflottan. Det omvända förekommer emellertid också. Fisher skriver till Jellicoe i april 1915 att han anser det vara bra att *Dover Patrol* blivit så effektiv att ubåtarna tvingas ta den norra vägen, förbi Scapa Flow, eftersom briterne då kan transportera trupper över kanalen på ett säkert sätt. Att detta samtidigt ökar risken för slagflottan om den skulle tvingas ut, reflekterar han endast kort över. Detta kan tolkas som att han prioriterar skyddet av kommunikationerna till sjöss högre än skyddet för slagflottan.⁸⁶

Fisher verkar vara kluven i frågan. Dels ger han uttryck för åsikten att flottans huvudsakliga uppgift är att slå den fientliga motsvarigheten i ett avgörande slag, dels gör han prioriteringar till förmån för skyddet av handelssjöfarten. Det förra tyder på att han delade Mahans tankar medan det senare pekar på influenser från Corbetts idéer. De prioriteringar han gör kan vara ett tecken på att han inser värdet av ett begränsat herravälde till sjöss och att han anser att så länge Högsjöflottan stannar i hamn kan utövandet av detta begränsade herravälde prioriteras före säkrandet av det permanenta herraväldet. Det kan också ha att göra med att det allt eftersom kriget gick upplevdes som mer och mer osannolikt att Högsjöflottan skulle löpa ut till sjöss för att leverera ett avgörande sjöslag och att ubåtshotet tycktes alltmer överhängande. Man kan här slå fast att Fisher verkade dela båda teoretikernas tankar i detta avseende, kanske med en viss övervikt för Corbetts idéer.

4.1.4 Kraftsamling

När det kommer till frågan om kraftsamling var Fisher tydlig på att det på den taktiska nivån är viktigt att vara fysiskt samlad. Beatty var av åsikten att de två slagkryssarskvadronerna skulle hållas samlade, en åsikt som Fisher delade vilket han uppgav i ett brev som han skickade till Churchill i januari 1915. I ett brev till Jellicoe samma månad meddelar han att alla slagkryssare alltid skall vara samlade.⁸⁷

På den strategiska nivån var han lika kritisk till att sprida styrkorna. Han kritiserar i ett brev till Beatty i november 1914 den brittiska spridningen av svaga styrkor över världshaven och skyller det hela på Doveton Sturdee, den tidigare chefen för *Naval War Staff*. Han är även kritisk till att briterne stationerat över en halv miljon trupper i Egypten och Salonika som han anser är "unattackable". Denna samling av styrkor krävde enligt Fisher miljoner ton av handelssjöfart för sin försörjning, fartyg som behövdes för att importera mat och vars skydd innebar ett enormt slöseri med marina resurser. I en bilaga till ett brev till Jellicoe i februari 1916 skriver han om hur han var oroad. En av orsakerna till hans oro uppges vara att sjöstridskrafterna sprids ut för att genomföra struntoperationer istället för att kraftsamlas för att fullfölja en storskalig plan inom det avgörande operationsområdet.⁸⁸

Fisher är som beskrivits ovan mycket kritisk till operationen i Dardanellerna så som den utvecklade sig. Han anser att den medför en åderlätning av sjöstridskrafterna i hemnavattnen.

⁸⁶ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 135 och 206-207.

⁸⁷ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 135 och 144.

⁸⁸ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 77, 331f och 310.

Angående sitt nära förestående avhopp skriver Fisher i ett brev till Asquith den 13 maj 1915 att han inte kan tänka sig att stanna kvar som förste sjölord på grund av det ständiga flödet av sjöstridskrafter och resurser från den avgörande krigsskådeplatsen. Någon månad tidigare hade han i ett brev till Churchill varnat för att flottan hade nått gränsen för att fortfarande vara överlägsen den tyska och att detacherandet av fler fartyg till Dardanellerna skulle medföra risk för allvarliga förluster i hemmavattnen.⁸⁹

Det är tydligt att Fisher förespråkade att styrkorna hölls fysiskt samlade, såväl på taktisk som på strategisk nivå. Detta visar att han delar Mahans tankar om vikten av att fysiskt samla sina styrkor och tyder inte på att han påverkats av Corbetts idéer i detta avseende. En tänkbar orsak till detta skulle kunna vara att han inte sympatiserade med de uppgifter som styrkorna som detachades sattes att utföra. En tänkbar anledning till att han på den taktiska nivån verkar dela Mahans idéer kan vara att han insåg de risker som den tyska överlägsenheten avseende zeppelinare medförde. Fisher arbetade under sin andra period som förste sjölord för att brittiska flottan skulle utveckla zeppelinare så han insåg utan tvekan den potential för taktisk underrättelseinhämtning dessa hade.

Fisher visar tecken på påverkan från Corbett när det gäller gemensamma operationer, idéerna om tillbakahållen offensiv och även när det gäller vilket som var flottans huvudmål. Avseende det senare verkar han till del även influerad av Mahans idéer och han presenterar tankar som liknar Mahans när det kommer till betydelsen av kraftsamling. Sammanfattningsvis verkar Fisher i huvudsak dela Corbetts uppfattningar. Anledningen till att han inte tycks dela Corbetts åsikter avseende metoderna för kraftsamling och delvis även flottans rätta roll kan ha att göra med krigets verklighet. Kanske gjorde det upplevda taktiska informationsunderläget och hans brist på erfarenhet när det gäller ledning av sjöstridskrafter med hjälp av radio att han upplevde det som riskfyllt att operera i en mer flexibel gruppering. Orsaken till att inte sympatiserar till fullo med Corbetts tankegångar när det handlar om huvudmålet för flottans operationer kan tänkas ha att göra med traditionens påverkan eller med den rådande samhällsstämningen. Folket förväntade sig ett avgörande sjöslag och flottan, för vilken han var högste professionelle företrädare, var de som skulle leverera ett sådant.

4.2 Admiral Sir John Rushworth Jellicoe⁹⁰

John Jellicoe föddes i Southampton den 5 december 1859 ur en sjöfararsläkt och 1872 mönstrade han ombord *HMS Britannia* som kadett. Efter befordran tjänstgjorde Jellicoe på jagare och slagskepp innan han gick tillbaka till skolbänken och läste sjömanskaps-, artilleri-, och torpedkurser. Härifrån fick han utomordentliga betyg liksom han även fortsättningsvis skulle få. Jellicoe tjänade under Fisher då denne var chef för artilleriskolan och när Fisher gick vidare och blev stabschef tog han sin unga protegé med sig. Jellicoe tjänstgjorde i ett flertal artilleribefattningar under sin tidiga karriär och även som ansvarig för försöks- och experimentverksamheten på artilleriskolan. Därefter blev det åter några befattningar till sjöss innan han utsågs till medlem av krigsmaterielkommittén som handlade alla frågor rörande försök med artilleri och ammunition för armén och flottan.

Med tiden blev det mer och mer stabstjänst, till en början på Kinastationen, där han också deltog i striderna i samband med Boxarupproret 1900. Denna operation genomfördes i samarbete med bl.a. tyska förband och samarbetet resulterade i att han blev vän med flera

⁸⁹ Marder, *Fear God and Dread Nought, volume III*, s. 173, 221 och 179.

⁹⁰ Stycket baseras på Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 5-9.

tyska officerare och utvecklade respekt för den tyska flottan. Efter hemkomsten fortsatte Jellicoe till Amiralitetet i olika befattningar som varvades med tjänst till sjöss och 1907 befordrades han till konteramiral. På Amiralitetet var Jellicoe ansvarig för att övervaka avdelningarna som sysslade med att bygga, utrusta och reparera fartyg – en position där han gjorde betydelsefulla insatser. Åren innan kriget var han chef för Atlantflottan, ställföreträdande chef för *Home Fleet* och andre sjölord. I juli 1914 återgick han till sin befattning som ställföreträdande chef för *Home Fleet* och alldeles innan krigsutbrottet övertog han, mot sin vilja, befälet över den.

Han tjänade som chef för *Home Fleet*, som bytte namn till *Grand Fleet*, fram tills han blev förste sjölord i november 1916, en befattning som han innehade fram till december 1917. Amiral Jellicoe var en framgångsrik och populär officer, trots att han fick omfattande kritik – främst på grund av sin försiktighet vilken främst grundades på osäkerheter om de nya undervattensvapnen. Jellicoe verkar trots detta ha varit respekterad av flertalet som kom i kontakt med honom. Hans ansvarsfyllda poster i kombination med hans ovilja att delegera gjorde att hans hälsa var ett ständigt orosmoment.

4.2.1 Samverkan mellan armén och flottan

Jellicoe berör inte samverkan mellan armén och flottan i många av sina brev och telegram och överlag nämner han knappast armén i sin korrespondens. Det sker dock vid några tillfällen. I ett svarsbrev till Amiralitetet i november 1914 kommenterar Jellicoe den förste lordens tankar angående ett invasionsförsök av Storbritannien. Jellicoe anser att kryssarna, på grund av ubåtshotet, inte kan säkerställa att en överskeppningsflotta upptäcks innan den når brittiska stränder. Han förespråkar, även om han anser det ”unpalatable”, att 300 000 man marktrupp utbildas för försvar av engelska ostkusten mot tyska amfibieräder. Vidare föreslår han att stora mängder bensin används för att skapa bränder på havsytan, att förberedelser för snabbt förstörande av kajer med sprängämnen genomförs, att gamla slagskepp används för att komplettera försvaret, att åtgärder vidtas för att hålla underhåll borta från de aktuella platserna och att undervattensmineringar utlägges.⁹¹ Någon samverkan mellan flottan och markförbanden var det dock inte tal om.

När det gäller mer offensiva operationer är det något annorlunda. I ett brev till Amiralitetet i juli 1917 lämnar Jellicoe kommentarer till ett förslag om att genomföra amfibieoperationer mot den belgiska kusten för att försöka stänga hamnarna som de tyska ubåtarna använder. Han beskriver amfibieoperationer som svåra att genomföra och synnerligen tidskrävande. Vidare ifrågasätter han huruvida områdena som tas, i detta fall öarna Helgoland, Borkum och Sylt, kommer att uppfylla behoven och huruvida de kan försvaras mot ett motanfall eller beskjutning från land. Operationerna skulle kräva en omfattande insats av markförband för att säkra det som vunnits. Som synes är han negativt inställd till dylika operationer, även om ett visst samarbete diskuterades.⁹²

I ett annat brev till förste lorden i januari 1915 är det tal om något mer omfattande samarbete. Jellicoe för där fram att vissa av de äldre slagskeppen kunde användas i samverkan med monitorer för att stödja en flankerande rörelse av armén längs den belgiska kusten. Han säger vidare att briter har förstört den möjligheten genom att, som vid Dardanellerna, genomföra kustbeskjutning och därigenom förmå tyskarna att uppföra starka försvarsverk vilka skulle

⁹¹ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 90f.

⁹² Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 175-8.

göra en landstigning omöjlig. Tydligt var Jellicoe negativ till Gallipolioperationen men han övervägde uppenbarligen amfibieoperationer, även om det kanske är spel för gallerierna med tanke på att han i princip säger att det är omöjligt.

Jellicoe är som synes mycket sparsam när det gäller förslag om samverkan mellan armén och flottan och hans inställning verkar inte ha förändrats under tidens gång. Denna hans negativa inställning till och hans närmast totala underlåtenhet att behandla ämnet om samverkan mellan försvarsgrenarna tyder på starka influenser av Mahans tankar och på avsaknad av påverkan från Corbetts idéer. Detta kan vara kopplat till den nivå han tjänstgjorde på. I sin roll som chef för *Grand Fleet* hade han kanske färre anledningar att överväga gemensamma operationer än vad officerare på Amiralitetet hade. Det faktum att hans åsikter inte förändras när han blir förste sjölord talar dock emot denna förklaring. Det troliga är därmed att han faktiskt var påverkad av Mahans uppfattningar och att Corbetts åskådningar endast fått ringa fäste i detta avseende.

4.2.2 Offensiv och defensiv

Den generella andan hos den brittiska sjöofficerskåren var att ett offensivt uppträdande var att föredra, vilket man hämtat från den store förebilden Nelson. Jellicoe insåg dock att en alltför utpräglad offensiv skulle utsätta slagflottan för stora risker från ubåtar och minor. I ett brev till Amiralitetets stabschef i juli 1914 förespråkar Jellicoe ett mer defensivt uppträdande. Han säger att briter skulle uppnå sina mål med betydligt lägre risk för förluster genom att hålla sina styrkor närmare hemlandet än om de sände dem över till den tyska kusten.⁹³

På den taktiska nivån förespråkar han ett mer offensivt tillvägagångssätt. I den stående order för *Grand Fleet* som gällde under Skagerackslaget beskriver han hur slagkryssare, kryssare och jagare skall strida och här menar han att de respektive typerna skall ta hand om sina motsvarigheter i den tyska flottan för att förhindra dem att påverka slagflottan. Detta skall ske genom att anfalla "... because in attack force is applied to best advantage, and the initiative is taken from the enemy."⁹⁴ Även här är Jellicoe främst upptagen med frågan om hur man skall skydda sig mot torpedanfall från jagare och ubåtar samt minor. Orderna talar om att gira ifrån fienden för att undgå torpedanfall vilket därmed innebar att fienden riskerar komma utanför artilleriräckvidd. Detta får ses som en defensiv åtgärd vilket han blev kritiserad för efter slaget.

Kraven på en marin offensiv var många, både från press och från politiker, men även från amerikanska företrädare.⁹⁵ Jellicoe verkar ha försökt hitta offensiva möjligheter men fick ägna mycket tid åt att motarbeta de alltför offensiva planerna. I ett brev till förste lorden i januari 1916 avråder han från den föreslagna offensiven i Östersjön med ytfartyg eftersom Stora Bält antogs vara minerat. Han fortsätter:

No other naval offensive appears to me practicable unless and until our objective, the High Sea Fleet, gives us the opportunity. The Grand Fleet can never have any other objective than the High Sea Fleet, and until the High Sea

⁹³ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 40.

⁹⁴ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 251.

⁹⁵ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 2*, s. 191.

Fleet emerges from its defences I regret to say that I do not see that any offensive against it is possible.⁹⁶

Det absoluta flertalet britter verkar förespråka ett offensivt agerande i syfte att slå ut den tyska flottan, och så gjorde till viss del även Jellicoe. Till skillnad från flertalet insåg han dock riskerna med ett sådant agerande och ansträngde sig för att motarbeta alltför vidlyftiga planer. Med sina diskussioner om en mer defensiv hållning på strategisk nivå, en återhållen offensiv på operativ nivå och en något mer uttalad offensiv på taktisk och stridsteknisk nivå verkar han vara påverkad av bägge teoretikerna. Om man tar hänsyn till miljön och stämningen i samhället, med de frekventa kraven på en offensiv, förefaller han dock mest påverkad av de idéer som presenterades av Corbett. De närmast till dygd upphöjda tankarna om offensivens förtjänster framför defensivens torde ha varit svåra att motverka. Det faktum att Jellicoe trots detta till del förordade en mer tillbakahållen offensiv pekar på att han delade Corbetts tankar.

4.2.3 Huvudmålet för flottan

En stor del av Jellicoes brev och telegram handlar om hur flottan borde agera och vilka dess mål borde vara. Att det stora målet är Högsjöflottans förintelse råder det inget tvivel om, vilket ovan citerade stycke tydligt anger. I brevet till Amiralitetet skrivet den 14 november 1914, säger Jellicoe:

If the steps suggested are taken it will ...free the Navy for its proper rôle – the destruction of the enemy's fleet – and will enable the concentration of force to be carried out which ... is essential to secure the annihilation of the High Sea Fleet should it venture to sea.⁹⁷

Perifera operationer var inte något som förordades då det skulle ta kraft och resurser från huvuduppgiften. I ett protokoll från en konferens den 17 september 1914 framgår att den allmänna åsikten var att det inte rekommenderades någon reduktion av flottan genom perifera operationer såsom exempelvis en attack på Kiel.⁹⁸

Att förmå Högsjöflottan att leverera ett sjöslag var dock inte värt vilka risker som helst. I ett brev till förste sjölorden i augusti 1914 menar Jellicoe att det innebär alltför stor risk att genomföra offensiva svep för att söka efter Högsjöflottan i Nordsjön på grund av ubåtshotet. Riskerna ansågs inte värt möjligheten att fånga tyskarna till sjöss. Skyddet av transporten av expeditionskåren till Frankrike är viktigare än att förmå Högsjöflottan att leverera ett sjöslag.⁹⁹ Tydligt prioriterades skyddet av kommunikationerna i vissa fall högre än få till stånd ett avgörande sjöslag. Riskerna som uppfattades förknippade med operationer i Nordsjön medförde att Jellicoe i ett brev till förste lorden i september 1914 föreslog att slagflottan skulle användas för sjöfartskrig då den inte bör användas i Nordsjön. Svep i söder skulle kunna genomföras med lätta kryssare.

När det handlar om skydd mot invasion rådde det inga tveksamheter om vad som var huvudmålet för slagflottan. Om ett invasionsförsök upptäcktes skulle slagflottan omedelbart sätta kurs sydvart från Scapa Flow och i syfte att engagera Högsjöflottan. Detta framgår av

⁹⁶ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 203.

⁹⁷ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 91f.

⁹⁸ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 69.

⁹⁹ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 50f.

utkast till order för *Grand Fleet* i händelse av invasion som bifogades ett brev till Amiralitetet i mars 1916.¹⁰⁰

Jellicoe upplevde att han ständigt hade för lite jagare och kryssare och han ansåg att bristen på jagare innebar ett stort handikapp när det gällde att i grunden besegra Högsjöflottan vilket var vad som förväntades av *Grand Fleet*. Han skriver i ett brev till Amiralitetet i november 1914 att han förväntar sig att ytterligare kryssare skulle tillföras när förhållandena på kommunikationslederna så tillät.¹⁰¹ Det är tydligt att han som chef för slagflottan vill tillföra den så många kryssare som möjligt och därmed minimera antalet sysselsatta med sjöfartskrig och skydd av handeln.

De prioriteringar som Jellicoe gjorde vad avser flottans verksamhet framgår tydligt i hans brev till den förste sjölorden i april 1916:

... it is the business of the Grand Fleet to nullify any hostile action on the part of the High Sea Fleet; secondly, to cover all surface vessels that are employed, either in protecting our own trade, or in stopping trade with the enemy; thirdly, to stop invasion, or landing raids, in so far as the strategical position of the Grand Fleet permits of this.¹⁰²

Han tillägger vidare att så länge som Högsjöflottan är instängd i sina hamnar är alla dessa mål uppfyllda, men att dess förintelse skulle öka känslan av säkerhet. Jellicoe insåg dock vikten av att inte förlora sitt övertag vad gäller stora fartyg, han ansåg till och med att det brittiska imperiet i så fall skulle vara hotat.¹⁰³

Efter de första krigsåren verkar han så smått börjat ändra mening vad avser flottans målsättning, från att tidigare varit helt inställd på att förrinta den tyska flottan i ett avgörande sjöslag, till att åtminstone överväga andra målsättningar för *Grand Fleet*. I oktober 1916 lutade han åt att det kunde vara klokt att avmobilisera delar av slagflottan med de risker det medförde, för att möjliggöra en ökning av antalet jagare i Engelska Kanalen och därmed nå framgång mot ubåtarna som hotade handelssjöfarten. Det viktigaste var inte längre att besegra Högsjöflottan utan att försvara handeln mot tyskarnas sjöfartskrig.¹⁰⁴

Jellicoe ger intrycket av att han är starkt påverkad av Mahans åsikter när det gäller målet för flottan. Dess huvuduppgift var att säkra sjöherraväldet genom att söka upp och slå sin tyska motsvarighet. De få förslag han ger om att nyttja flottan till sjöfartskrig verkar komma ur en önskan att aktivera flottan utan att riskera att genom minsprängningar och ubåtsanfall bli underlägsen den tyska. Detta skulle ju kunna äventyra utgången av det stora slaget som de alla förutsåg och förväntade sig. Det kan ses som troligt att den förändring i hans åsikter som går att skönja ju längre kriget pågick mer orsakas av omständigheterna än av Corbetts idéer.

4.2.4 Kraftsamling

Jellicoe talar i många av sina brev, order och telegram om vikten av kraftsamling, på såväl strategisk som taktisk och stridsteknisk nivå. Den senare nivån beskrivs Jellicoes utkast till

¹⁰⁰ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 224.

¹⁰¹ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 103 och 92.

¹⁰² Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 232.

¹⁰³ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 202.

¹⁰⁴ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 2*, s. 88 och 175.

stående order för *Grand Fleet*. Han varnar där för att om fienden gör en 180 graders gir riskerar den snabba skvadronen i täten att isoleras. Likaså i hans fastställda stridsorder ägnas mycket energi åt att beskriva hur slagflottan skall vara formerad och hur många delar av kabellängder det skall vara mellan enheterna och kolonnerna men inte på något ställe talar han om att gruppera de ingående skvadronerna i en friare formering för att möjliggöra någon flexibilitet. I stället är det vikten av att hålla flottan samlad som poängteras. Angående slaget vid Dogger Bank säger han att det var av stor vikt att slagkryssarna som regel hölls samlade förutom i det klaraste av väder.¹⁰⁵

I ett brev daterat den 12 november 1914 varnar Jellicoe för vad som kan hända om *Grand Fleet* reduceras genom att fler enheter baseras i södra delen av Storbritannien och inte i Scapa Flow. Han säger där att det är en överhängande risk för katastrof om inte styrkorna samlas då han finner det osannolikt att de i söder baserade styrkorna kommer att kunna stödja honom i det stora slaget. I ett telegram till Amiralitetet daterat den 10 november 1914, vilka önskar sända en av hans slagkryssare till New York, varnar Jellicoe för att minska slagkryssarstyrkan till en nivå under den tyska. Han menar att den tyska principen är kraftsamling och att det är farligt om *Royal Navy* delar sina styrkor. I stället förespråkar han att några äldre slagskepp skickas iväg, "on which the cruisers could fall back." I ett telegram fyra dagar senare förespråkar han en koncentration av slagskeppen och tillhörande fartyg till en enskild bas.¹⁰⁶

När Amiralitetet vill flytta ett antal minsvepare från Nordsjön till Medelhavet som stöd till de allierade protesterade Jellicoe kraftfullt, eftersom han ansåg att alla tillgängliga styrkor skulle koncentreras till den huvudsakliga krigsteatern:

I am one of those who believe in concentrating on the main theatre of operations ... I am afraid many people are losing sight of the first principle, that the main theatre of war is the place where we should be strong. Had they kept this in view we should not be in the Gallipoli Peninsula but on the flank of the German army in Belgium by now.¹⁰⁷

Längre fram under kriget, när ubåtsfaran sågs som överhängande, fortsatte Jellicoe att propagera för koncentration av styrkorna. I ett brev till Jackson i juni 1915 menar han att framgång mot ubåtarna endast kan nås genom att kraftsamla ett ansevärt antal enheter mot varje lokaliserad ubåt. Han vill också samla ubåtsjaktsenheterna under ett samlat befäl. Under krigets gång framfördes planer på operationer i Östersjön. I en kommentar till ett sådant förslag, lämnad i ett brev till förste lorden i januari 1916, menar Jellicoe att det skulle vara självmord att dela flottan genom att sända in fartyg i Östersjön.¹⁰⁸ Att dela flottan är att bjuda in till katastrof säger han i ett brev till förste sjölorden i mars 1916.

...but I hold a very strong opinion that we are running the greatest risk of losing an opportunity of inflicting a severe defeat on the enemy, if nothing worse, by not adhering to the principle of concentration in the decisive battle.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 23-5, 52-64 och 122.

¹⁰⁶ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 80f och 89.

¹⁰⁷ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 187.

¹⁰⁸ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 169 och 203.

¹⁰⁹ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 97.

Ovanstående citat kan ses som en lämplig avslutning av redovisningen rörande amiral John Jellicoe. Han var som synes mycket fokuserad på det avgörande slaget och på att fysiskt koncentrera de tillgängliga styrkorna till det och han varnar vid upprepade tillfällen för riskerna med att dela flottan. Jellicoe förespråkar inte i något fall en mer spridd och flexibel gruppering utan tvärt om talar han mycket om vikten att fysiskt samla styrkorna vilket tyder på stark påverkan av tankarna som presenterades av Mahan. Detta speglar också väl hans personliga förkärlek för att ha kontroll över alla detaljer och hans ovilja att delegera befogenheter och handlingsfrihet till sina underlydande chefer.¹¹⁰ Corbetts åsikter lyser här klart med sin frånvaro.

Mahans tankar verkar delas av Jellicoe när det gäller frågan om samverkan med armén, vilket huvudmål flottan skulle inriktas mot och betydelsen av fysisk kraftsamling. Påverkan av Corbetts tankegångar får sägas vara ringa och berörde främst frågan om offensiv eller defensiv krigföring men även till viss del målet för flottans operationer. Ett flertal tänkbara orsaker till att Corbetts åskådningar verkar ha haft så ringa påverkan har diskuterats ovan. Ansvaret för att få till stånd och vinna det avgörande sjöslag, som den brittiska befolkningen och officerskåren förväntade sig, vilade till stor del på Jellicoes axlar. Detta kan vara en anledning till att han fokuserar så mycket på detta slag och på det relativt offensiva och samlade uppträdande som ansågs krävas. Att Corbetts uppfattningar verkar ha fått genomslag när det gäller den tillbakahållna offensiven kan mycket väl vara orsakad av Jellicoes tydliga och kanske överdrivna medvetenhet om riskerna de nya vapnen medförde och de strategiska följder dessa risker kunde föra med sig.

4.3 Admiral Sir David Beatty¹¹¹

David Beatty föddes 1871 som andre son i en irländsk militärfamilj. Hans tre bröder följde i faderns fotspår och sökte till armén medan David valde flottan och mönstrade på skolfartyget *HMS Britannia* 1884. Efter några år till sjöss i diverse befattningar genomgick han löjtnantskurser med relativt mediokert resultat – Beattys starka sida låg åt det praktiska hållet. Han tjänstgjorde de närmaste åren i Västindien och Sydatlanten. Beatty utmärkte sig när han stred på kanonbåtar på Nilen i Kitcheners kampanj för att återta Sudan och visade goda ledarskapskvalitéer och stor uppfinningsrikedom. Han befordrades 27 år gammal till kommandörkapten efter bara sex års tjänst mot de normala tolv. Detta gjorde att man lade märke till honom såväl inom som utanför flottan. Winston Churchill som var i kavalleriet i samma fälttåg fick även han upp ögonen för Beatty.

Även i striderna i samband med Boxarupproret i maj 1900 utmärkte sig Beatty och befordrades samma år till kommandör, endast 29 år gammal – den normala åldern för befordran var 42. I denna operation blev han sårad varför det dröjde till 1902 innan han fick sin första kommandörsbefattning som fartygschef för en kryssare i Medelhavsflottan. Där tjänstgjorde han fram till 1906 då han blev rådgivare vid *Army Council*. År 1908 fick han befäl över slagskeppet *HMS Queen* som var en del av Atlantflottan under prins Louis of Battenberg som sedermera skulle bli förste sjölord.

Beatty befordrades till konteramiral 1910 och gick utan tjänst i två år men fick 1912 erbjudande om att bli ställföreträdande chef för Atlantflottan, vilket han tackade nej till då

¹¹⁰ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 2.

¹¹¹ Stycket baseras på Ranft, Bryan McLaren (red.), *The Beatty Papers, volume 1*, (London: Navy Records Society, 1989), s. xix-xxiv och 3-7.

tjänsten inte erbjöd en tillräcklig utmaning för hans talang. Denna arrogans kunde ha gjort honom arbetslös om det inte vore för att Churchill samtidigt blivit förste lord på Amiralitetet och valt Beatty till sin *Naval Secretary*. Churchill hjälpte hans karriär ytterligare när han gav honom befälet över en slagkryssarskvadron under 1912 års manövrar.

Den förste mars 1913 hissade han sin viceamiralsflagg ombord *HMS Lion* som chef för första slagkryssarskvadronen, en befattning som han innehade fram till 1916 då han tog över som chef för *Grand Fleet*. I denna befattning mottog han tyskarnas kapitulation i november 1918.

4.3.1 Samverkan mellan armén och flottan

Beatty uttrycker vid ett flertal gånger sin beundran för de brittiska soldaterna på Västfronten, om hur hjältemodigt och effektivt de strider, och han önskar att flottan skulle få tillfälle att delta i striden och visa att de är av samma sort.¹¹² Förslag om samverkan mellan armén och flottan lyser dock med sin frånvaro. Det enda tillfälle som framkommit, i undersökningen av hans korrespondens, då han talar om samverkan gäller en operation som skulle förhindra de tyska ubåtarnas från att nyttja baser i Flandern. Detta behandlar han i ett brev i februari 1918 till Wemyss, som då var förste sjölord.¹¹³ Operationen var förvisso gemensam så till vida att det ingick såväl fartyg som marktrupp även om de senare tillhörde flottan. Beatty verkar vara positiv till operationen, trots att han anser planeringen något bristfällig. Han anser det onödigt att riskera livet på värdefulla sjömän och officerare i ett slarvigt planerat företag.

Operationen var planerad att genomföras i mars 1918, alltså efter nästan fyra års krig, varför åsikterna om amfibieoperationer riskerar ha påverkats en hel del. Det är därför tveksamt om Beatty var påverkad av Corbetts idéer när han framför sina positiva synpunkter. Den annars totala frånvaron av förslag på gemensamma operationer tyder på en stark påverkan från Mahans åsikter i denna fråga. Det kan dock ha att göra med den roll han hade – hans förband skulle spana för och hjälpa *Grand Fleet* att förrinta den tyska flottan. I och med att det uttalade målet för *Grand Fleet* var Högsjöflottan är det kanske inte så överraskande att en av cheferna för ett underställt förband inte behandlade ämnet om samverkan mellan försvarsgrenarna. Att han inte behandlade det som chef för *Grand Fleet* är mer anmärkningsvärt men föga förvånande då inte heller hans företrädare gjort detta.

4.3.2 Offensiv och defensiv

I introduktionen till *The Beatty Papers* skriver Ranft att det hos Beatty inte rådde någon tvekan om att den primära rollen för hans slagkryssare var offensiv.¹¹⁴ Denna offensiva inställning verkar han ha haft redan från början av kriget. Han klagar i ett brev till Lady Beatty om att de efter tre veckors krig fortfarande inte har sett till fienden och Beatty anser att receptet för att råda bot på detta är att bli mer offensiv.¹¹⁵

Beatty skrev ett telegram till Jellicoe som en fortsättning på ett brev till densamme från november 1914. Brevet behandlade slagkryssarskvadronens underlägsenhet jämfört med den tyska styrkan. Telegrammet innehöll något som knappast kan beskrivas som annat än en ohämmad offensivlusta:

¹¹² Se exempelvis Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 172.

¹¹³ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 513.

¹¹⁴ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 53.

¹¹⁵ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 121.

With reference to my letter of 13 November. In absence of other instructions I conceive it my duty as previously arranged to bring the enemy's battle cruisers to action to the best of our ability and regardless of their superiority.¹¹⁶

I en diskussion om hur ubåtshotet 1915 skall hanteras, säger han att passivt försvar aldrig kommer att lyckas och att han inte tror att Amiralitetet har förstått den äldsta sanningen rörande krigföring – att det enda försvaret är en kraftfull motoffensiv.

På den strategiska nivån verkar förespråkandet av offensivt uppträdande varit något mer nyanserat. Han skriver i ett brev till Jellicoe i april 1916 angående flygräder mot de tyska baserna att han är övertygad om att tyskarna inte kommer att kunna förmås lämna sina hamnar och leverera ett avgörande sjöslag genom att britterna tar initiativet. Vidare diskuterar han i ett brev till Churchill i oktober 1914 om att sjöfatskriget mot tyskarna med tanke på ubåtshotet lika gärna kan bedrivas utanför Nordsjön som inom den, men att britterna då kanske givit upp för mycket och alltså varit för defensiva. Tyskarna skulle därigenom få möjlighet att fritt minera området och ingripa mot brittiska patruller och, om de ville skapa panik, snabbt överskeppa 100 000 man. Då skulle tyskarna kontrollera havet och inte britterna vilket skulle vara till förfång för de senare. Beatty föreslår tvärt om i juli 1917 i ett brev till Jellicoe att britterna skall utnyttja ubåtarna i en mer offensiv roll och slå en ring runt Helgolandsbukten.¹¹⁷ I april samma år skrev han i ett brev till sin fru angående ubåtshotet att britterna är för långt från roten till det onda och att ubåtarna borde anfallas närmare deras baser.¹¹⁸

Även på den lägsta krigföringsnivån var det offensiven som förespråkades. Efter att ha varit chef för *Grand Fleet* i några månader för han i februari 1917 anteckningar angående genomförda taktiska övningar. I dessa beskriver han hur slaglinjen girar emot ett inkommande torpedanfall istället för ifrån som tidigare var brukligt. Detta är en mer offensiv inställning än den som Jellicoe inspirerade till som tidigare chef. I *Grand Fleet Battle Instructions* från januari 1918 förespråkar Beatty gir emot i händelse av att fartyget eller divisionen utsätts för torpedanfall för att minska målytan som presenteras samtidigt som målet, den fientliga slagflottan, hålls inom artilleriporté. Han diskuterar också en gir ifrån anfallet i syfte att hålla undan tills torpederna gått ut sin distans, men säger samtidigt att det sällan kommer att vara möjligt eftersom målet då hamnar utanför porté.¹¹⁹

Amiral Pakenham skriver i ett brev till Beatty i februari 1916 att ”power to attack is desirable; but power to withdraw is essential.”¹²⁰ Detta instämmer Beatty i till fullo vilket kan ses som en liten moderering av hans poängtering av offensiven. Han insåg onekligen att även defensiva egenskaper kunde ha betydelse. Han var även kritisk till alltför offensiva operationer. I juli 1917 skriver han i ett brev till sin fru om rollen för flottan. Att de måste hålla huvudet kallt och inte av oansvariga individer tvingas in i försök att genomföra omöjliga uppdrag. Det var enligt Beatty viktigt att inte riskera för mycket eller sätta framtiden på spel.

Detta förespråkande av defensiven får dock ses som undantag när det gäller amiral David Beatty. Han propagerade för en utpräglat offensiv inriktning av operationerna vilket tyder på

¹¹⁶ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 164.

¹¹⁷ Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 2*, s. 188.

¹¹⁸ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 141f och 415.

¹¹⁹ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 404 och 495.

¹²⁰ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 290 och 294.

påverkan från Mahans åskådningar. De fåtal förslagen om en mer defensiv hållning kan tyda på influenser från Corbetts idéer men kan också ha sina orsaker i de förhållanden som rådde och en ovilja att riskera fartygen som skulle användas i det stora avgörande slaget.

Beattys idéer om att gira emot ett torpedanfall synes mig vara ett tecken på en offensiv inställning, att riskera sänkning genom torpedträff för att hålla målet inom porté istället för att undvika torpederna och därefter försöka återuppta artilleristriden. Kanske är han påverkad av händelserna vid Jutland då britten misslyckades med att återta kontakten. Detta är troligt då flera punkter i ordena berör företeelser som misslyckades då. Ett annat alternativ är kanske att erfarenheterna under krigets gång gjort att torpeders effektivitet vid sjöslag nedtonats. Kanske är han uppfylld av Mahans tankar om offensiven som det enda rätta. Trots att han stundtals talar emot ett mer aktivt agerande är det tydligt att Beatty i huvudsak verkar vara påverkad av Mahans idéer när det gäller offensivens betydelse.

4.3.3 Huvudmålet för flottan

Det avgörande slaget var allt överskuggande när det gäller Beatty. Han talar ofta om "the Day" när britten skall få tillfälle att besegra den tyska flottan och att förintna den är hans dröm. I ett brev till Churchill i november 1914 säger han att ingenting mindre än total förintelse får tillåtas tillfredsställa dem. I *Battle Cruiser Fleet Orders* från februari 1915 uttrycker Beatty samma inriktning. Huvudmålet för slagkryssarna är de tyska motsvarigheterna vilka skall mötas med tillräcklig styrka för att tillintetgöra dem.¹²¹

Decisive victory is the only thing to aim at. To achieve which [*sic!*] has fallen to few men in the World's history of naval warfare. [...] Nothing but decisive victory can be considered.¹²²

Detta skriver Beatty i augusti 1915 i ett brev till Jellicoe i vilket han kommenterar Amiralitetets vilja att använda ubåtarna för att skära av tyskarnas reträtt efter det stora slaget och inte bistå slagflottan innan och under detsamma.

Beatty föreslår också i ett brev till Churchill i oktober 1914, då denne var förste lord på Amiralitetet, att de skall flytta lokalförsvarsflottiljer från civila hamnar till att skydda flottans baser vid Cromarty, Rosyth och Scapa Flow.¹²³ Detta är ett klart exempel på att han prioriterar slagflottan före skyddet av handelssjöfarten. Att Beatty var fokuserad på det stora slaget som flottans huvuduppgift råder ringa tvivel om. Han insåg dock den krigsavgörande rollen som flottan hade när det gällde att upprätthålla blockaden av Tyskland. I ett brev till sin fru den 30 januari 1917 skrev Beatty:

Our armies might advance & slay the Hun by thousands, but the real race is whether we shall strangle them by our blockade before they defeat us by wiping out our Mercantile Marine. In the meantime the battle fleets are idle, except that we are making it possible for our blockade to be maintained.¹²⁴

¹²¹ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 167 och 254.

¹²² Temple Patterson, *The Jellicoe Papers, volume 1*, s. 179.

¹²³ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 140.

¹²⁴ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 393.

I ett annat brev i februari samma år skriver Beatty att hans styrkor skall ytterligare förstärka blockaden, vilken dock ansågs mycket effektiv och enligt honom var det enda som skulle vinna kriget. För att skydda den egna handeln föreslog Beatty i juni 1917 konstruktion av en billigare form av jagare för eskort och ubåtsjaktjänst. Han ansåg det vara slöseri att använda jagare vars rätta roll var anfall på fiendens slagskepp. Detta hindrade honom dock inte att avdela dessa till skydd av handelstrafiken. Han berättar i ett brev till Lady Beatty om en stor operation mot ubåtarna i vilken han avlövar hela Grand Fleet på jagare, ubåtar, patrullbåtar, sjöflygplan och zeppelinare. Detta var en tydlig prioritering av skyddet av handelssjöfarten framför jakten på fiendens huvudstridskrafter, vilket dock får ses som ett undantag när det gällde Beatty. I *Grand Fleet Battle Instructions* från januari 1918 skriver Beatty att den övergripande principen är att bringa hela fiendens flotta till strid i syfte att förrinta honom.¹²⁵

Detta starka fokus på att slå fiendens huvudstyrka i ett avgörande sjöslag tyder på starka influenser från Mahans tankar även om han ibland tvingades prioritera skyddet av handelstrafiken, vilket skulle kunna tolkas som påverkan från Corbetts åsikter. Det faktum att han avdelar eskortfartyg till jakten på ubåtar visar på en viss förändring i Beattys synsätt under krigets gång. Denna förändring kan vara orsakad av de ändrade förutsättningar som gällde – ubåtshotet blev framåt 1917 mer och mer ansett som en överhängande risk. Förändringen kan också ha sin orsak i att Beatty fått en annan roll än vad han hade i början av kriget. Tjänsten som chef för *Grand Fleet* innebar ett mer övergripande ansvar än vad som avkrävdes chefen för slagkryssarskvadronen och det är därmed inte att förvånas över att han ger uttryck för andra åsikter. Det är dock tydligt att den teoretiska påverkan till största del verkar härröras från Mahans åskådningar.

4.3.4 Kraftsamling

Beatty var ingen förespråkare för att dela styrkorna. Detta framgår bland annat i ett brev han skrev till Fisher i november 1914 angående baseringen av divisionerna av slagkryssarna. I detta säger han att om de baseras i samma bas överensstämmer det med den välprövade principen att vara stark på ett ställe i motsats till att vara svag på flera. Vikten av att fysiskt samla styrkorna var en åsikt som han haft sedan innan kriget. Han skriver i ett memorandum i april 1913 att eftersom man kan anta att fienden kommer att vara koncentrerad är det rimligt att även de brittiska styrkorna är det. Vidare menar han att även styrkor som skall understödja varandra måste vara samlade, eller så grupperade att de kan samlas med enkelhet.¹²⁶

I en rapport den 26 februari 1915 efter slaget vid Helgoland skriver Beatty att den huvudsakliga principen som dittills väglett honom är att slagkryssarna skall vara samlade, särskilt när fienden är jämbördig eller överlägsen. Han uppger också att om inte slagkryssarna varit samlade skulle de ha kommit i strid vid olika tidpunkter och riskerat att slås ut successivt allt eftersom de kom inom porté.¹²⁷

Även i *Battle Cruiser Fleet Orders* från februari 1915 utvecklar Beatty sin syn på gruppering och kraftsamling. Han skriver där om svårigheterna med effektivt understöd och han menar att understödande styrkor aldrig bör delas eftersom de då riskerar att övermannas av en överlägsen styrka och slås ut i delar. Han varnar också för svårigheterna att snabbt samlas när fartygen är utom sikte från varandra och därmed beroende av radiotelegrafi. I *Grand Fleet*

¹²⁵ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 400, 439, 443 och 458.

¹²⁶ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 59-63 och 151.

¹²⁷ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 195f.

Battle Instructions från januari 1918 skriver Beatty under rubriken taktiska principer att det är viktigt att kraftsamla överlägsen styrka mot en del av fiendens flotta, att hela den brittiska flottan kommer i strid simultant och att den hålls samlad tills fiendens forering brutits upp.¹²⁸

Likaså när det gällde fortsatt basering av styrkorna ansåg Beatty att det var viktigt att hålla skvadronerna fysiskt samlade. Angående en flytt av delar av slagflottan till Firth of Forth skrev Beatty i ett brev till sin fru i februari 1917 att denna bas inte är redo att härbärgera hela flottan och att han inte gillar att dela flottan. Han skrev att han anser det osunt, att han alltid har tyckt så och att han skall hålla fast vid den tanken.¹²⁹

Som synes ovan verkar Beatty starkt påverkad av Mahan avseende betydelsen av att fysiskt samla stridskrafterna och några tydliga influenser från Corbetts idéer står ej att finna. Varför Beatty inte förespråkar en mer spridd gruppering för att möjliggöra ett flexibelt uppträdande är inte helt klart – de tekniska förutsättningarna för detta fanns tillgängliga och användes från krigets början. I och för sig pekade erfarenheterna under kriget på svårigheterna att dirigera styrkor via radio. Pejling av radiosignaler var också en viktig strategisk underrättelsekälla för *Royal Navy* och riskerna med ett alltför flitigt bruk av radion torde därmed stå klart för dem. Det mest sannolika är dock att tekniken var relativt ny och att formerna för dess nyttjande inte utarbetats fullt ut. Tyskarna hade också ett klart överläge när det gällde taktisk underrättelseinhämtning i och med sina zeppelinare och en tänkbar åtgärd för att minimera verkan av denna underlägsenhet skulle kunna vara att hålla styrkorna samlade.

Sir David Beatty verkar vara tydligt påverkad av Mahans tankar när det gäller frånvaron av samverkan mellan försvarsgrenarna, betydelsen av offensiven, huvudmålet för flottan och vikten av att fysiskt samla krafterna. De små spår av påverkan från Corbetts idéer som tycks finnas i hans korrespondens rör främst skydd av handelssjöfarten och till del även frågan om defensiv krigföring. Frågan varför Corbetts uppfattningar verkar ha haft en så ringa påverkan på Beatty, en av de unga och framgångsrika amiralerna, har inget enkelt svar. Det kan ha samband med hans roll under krigets inledning, då hans förband hade till uppgift att söka upp och hålla kontakten med fiendens flotta. Denna uppgift torde förutsätta ett offensivt agerande och hade som syfte att möjliggöra för *Grand Fleet* att slå motståndarens huvudstridskrafter. Svårigheterna med ledning med hjälp av radio i kombination med briterernas upplevda underlägsenhet avseende informationskällor på taktisk nivå kan ha talat för ett samlat uppträdande. Den uppgift som förbandet hade gav få tillfällen till samverkan med armén och det är av dessa orsaker inte förvånande att Mahans idéer verkar ha fått starkt genomslag hos Beatty. Corbetts tankar tycks ha fått visst inflytande över Beatty när dennes roll förändrades i och med befordran till chef för *Grand Fleet*. Dessa influenser kan dock ha sin grund i Beattys erfarenheter under kriget som då hade pågått i två år.

5. Avslutning

5.1 Diskussion och slutsatser

Denna uppsats har haft som sitt syfte att undersöka i vilken utsträckning sjökrigsteori inverkar på sjökrigets förande. För att minimera risken att andra faktorer får inverkan på studiens resultat och för att försöka isolera syftet med krigföringen har undersökningen behandlat de

¹²⁸ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 252 och 457.

¹²⁹ Ranft, *The Beatty Papers, volume 1*, s. 402.

valda amiralernas korrespondens. Detta är dock ingen garanti för att inte andra faktorer också påverkar. De ur teoretikernas skrifter framtagna indikatorerna har använts för att påvisa om befattningshavarna verkar ha varit influerade av Mahans eller Corbetts tankar.

Som teoretisk bakgrund till undersökningen har Goldstein och Keohanes essä "Ideas and Foreign Policy" använts. De argumenterar där för att teorier har påverkan på människors handlande och de strukturerar upp idéer i tre olika typer och tre vägar på vilka dessa påverkar strategier och handlingsmönster. Vidare så uppehåller de sig kring problem och lösningar när det gäller undersökningar om idéers kraft och påverkan. De tre typerna av idéer de anger är världsåskådningar, principiella respektive kausala övertygelser. Ett relevant exempel på de förra kan vara tankar om staters suveränitet. Principiella övertygelser kan i detta sammanhang exemplifieras med dessa staters rätt till självförsvar.

De flesta militärteoretiska idéer torde kunna hänföras till typen kausala övertygelser, d.v.s. tankar om hur man går tillväga för att nå sitt mål. Ett exempel på de senare skulle kunna vara idéer om hur målet för sjökriget – att behärska kommunikationerna till sjöss – kan uppnås. Mahan förespråkar att detta herravälde bör uppnås genom att förinta eller i nödfall blockera de fientliga sjöstridskrafterna. Corbett å sin sida ansåg att detta herravälde inte behövde vara totalt utan att en ett begränsat herravälde kunde vara tillfyllest. Detta herravälde kunde uppnås på fler sätt än avgörande slag eller passiv blockad och han förespråkade i ljuset av de nya undervattensvapnen en tillbakahållen offensiv i form av fjärrblockad. Dessa var två skilda övertygelser om hur målet kunde uppnås. Då en aktör tror på de kausala sambanden mellan en idé och önskad måluppfyllnad tenderar denne att välja den vägen. Detta torde vara anledningen till att de undersökta amiralerna valt olika vägar – de trodde på sambandet mellan den väg de förordade och det önskade målet.

Förändringar när det gäller orsak och verkan sker enligt Goldstein och Keohane oftare än ändringar i de övriga typerna, ofta orsakat av teknikutvecklingen. Idéerna om ökat stridsavstånd på grund av utvecklandet av torpeden är exempel på detta. Utvecklingen av radiotelegrafen hade dock inte samma effekt – det ansågs trots de möjligheter denna gav ändå nödvändigt att hålla styrkorna samlade. Varför teknikutvecklingen i det ena fallet påverkat handlandet medan den inte gjort det i det andra är en svår fråga att svara på. Det kan ha att göra med de förutsedda effekterna av agerandet. I fallet med torpederna skulle man kunna anta att de ödesdigra följer ett negligierande av riskerna kunde medföra påverkade dem att välja det säkra före det osäkra. Samma synpunkt kan även gälla för det senare fallet. Om man fysiskt samlar sina stridskrafter är risken mindre för att man blir överraskad i en underlägsen position och fördelarna med en flexibel gruppering ansågs uppenbarligen inte väga upp de nackdelar denna samling medför.

Goldstein och Keohane diskuterar även hur idéer påverkar handlande och presenterar tre tänkbara vägar på vilka detta kan ske. Den första är som vägkarta i osäkra situationer för hur man når sina mål, den andra som ramverk runt strategiskt samarbete och den tredje när idéerna omsluts av regler och normer. Den första kategorin används enligt författarna för att hantera osäkerhet och de anger att kausala idéer gör detta genom att reducera den medan principiella övertygelser medger beslutsamt handlande trots rådande osäkerhet. Exempel på det förra kan vara Jellicoes återhållna offensiv för att hantera osäkerheten i Nordsjön medan det senare kan illustreras av Beattys offensivanda trots den upplevda underlägsenheten. Det andra sättet som idéer påverkar skulle kunna exemplifieras med landstigningen i Gallipoli. Idén om offensiva landstigningar användes här bland annat för att stärka och upprätthålla

alliansen med Ryssland. Idéer som institutionaliseras begränsar enligt Goldstein och Keohane handlingsmöjligheterna. Ett tänkbart exempel på detta är traditionen att strida i linjeformering. Keegan hävdar att denna taktik varit i bruk sedan 1780-talet med ett kortare avbrott efter Nelsons ignorerande av den vid Trafalgar. Den blev åter obligatorisk 1816 och trots utvecklandet av rörliga kanontorn och radiotelegrafi m.fl. innovationer som borde ha möjliggjort ett annat uppträdande, användes den fortfarande under första världskriget.¹³⁰

Indikatorerna, som använts i undersökningen, togs fram genom en studie av de två teoretikernas verk och en jämförelse dem emellan. De grundläggande idéerna som framfördes av respektive teoretiker framgår av kapitel 3. Jämförelsen pekade på fyra huvudsakliga skillnader. Corbett var en förespråkare för gemensamma operationer medan Mahan knappt berörde ämnet. Mahan ansåg att ett offensivt uppträdande var det enda rätta, medan Corbett också såg fördelar med ett defensivt uppträdande. Den senare ansåg även att huvudmålet för flottans operationer var att kontrollera sjöförbindelserna vilket kunde göras med ett lokalt eller temporärt herravälde. Mahan å sin sida menade att huvudmålet var att säkra ett permanent herravälde genom att förintä den fientliga flottan. Mahan ansåg vidare att delning av flottan var av ondo medan Corbett hade en mer nyanserad uppfattning och menade att det viktiga var att alla delar av flottan kunde understödja varandra och att det fanns en inbyggd flexibilitet. Båda förespråkade kraftsamling men de skiljde sig åt avseende hur denna kraftsamling skulle gå till.

Undersökningen av de tre amiralernas brev och telegram avsåg fastslå om de verkar vara påverkade av den ene eller den andre genom att ge en bild av vad de tänkte när operationerna bedrevs. Resultatet visar att båda teoretikernas idéer tycks ha påverkat i någon mån. När det gäller samverkan mellan armén och flottan delar Fisher Corbetts tankar om landstigningar som ett sätt att utnyttja det vunna sjöherraväldet. Samverkan med armén är något som han efterlyser ett flertal gånger och han var en stark förespråkare för gemensamma operationer, såväl landstigningar som eldunderstöd i form av kustbeskjutning. Varken Jellicoe eller Beatty berör samverkan särskilt mycket och nämner knappast armén i sin korrespondens. Det verkar snarast genom frånvaron av diskussion kring dessa ämnen som om de sympatiserar med Mahan i frågan. Man kan argumentera att Jellicoe och Beatty tjänstgjorde på en lägre nivå och därmed inte på samma sätt som Fisher tvingades att tänka på gemensamma operationer. Båda tjänstgjorde dock även som förste sjölord och borde därmed ha kommit i kontakt med dessa frågor. De verkar inte heller känna några begränsningar att diskutera andra strategiska och operativa frågor.

Även när det rör frågan om offensiv och defensiv krigföring visar Fisher tecken på påverkan av Corbetts tankar. Han insåg att det inte fyllde något syfte att operera i Nordsjön utan menade att britterna istället skulle hålla tillbaka offensiven och låta tyskarna komma till dem. Jellicoe var även han till del påverkad av Corbetts idéer i det att han rekommenderade en återhållen offensiv på operativ nivå även om han förordade en mer uttalad offensiv krigföring på taktisk nivå. Beatty å sin sida visar i detta avseende få tecken på påverkan från Corbett men desto mer från de åsikter som presenterades av Mahan. Beatty propagerade ofta för en mer offensiv inriktning av operationerna på såväl strategisk som operativ och taktisk nivå. Mot bakgrund av den hos såväl allmänhet som officerare idealiserade bilden av slaget vid Trafalgar verkar det som om tanken på offensivens förtjänster verkar vara en principiell övertygelse – offensivt agerande ansågs rätt och defensivt agerande orätt. Trots detta tyder

¹³⁰ Keegan, *The Price of Admiralty*, s. 122.

undersökningen på att Corbetts idéer verkar fått genomslag vilket troligen beror på att det som Goldstein och Keohane kallar konsensus kring de existerande handlingsvägarna destabiliserats. De nya undervattensvapnen medförde att den dittills använda närblockaden inte längre ansågs möjlig och därför fick Corbetts idéer om en återhållen offensiv i form av fjärrblockad genomslag. Detta är åtminstone en tänkbar tolkning.

Avseende frågan om vilket som var huvudmålet för flottans operationer är detta inte lika tydligt. Fisher talar om att flottans huvudsakliga uppgift var att slå Högsjöflottan om den skulle komma ut, samtidigt som han prioriterade skyddet av handelssjöfarten. Jellicoe ger i inledningen av kriget starkt uttryck för Mahans idéer då han anser att målet är tyska slagflottan. Ju längre kriget går förändras hans argumentation mer mot tankarna presenterade av Corbett vilket troligen mer orsakas av omständigheterna än teoretisk övertygelse. Beatty å sin sida talar i huvudsak i linje med Mahan. Tydligt har båda teoretikernas tankar påverkat och kanske har den ovan förda diskussionen om bilden av Trafalgar även haft inflytande på denna fråga.

I frågan om kraftsamling är de tre överens. De anser att styrkorna skall vara fysiskt samlade och spridning har för dem en negativ betydelse. I detta fall är det tydligt att Mahans tankar verkar ha fått genomslag medan Corbetts inte fått det. Det verkar som om det rådde konsensus kring denna handlingsväg och detta skulle kunna vara orsaken till att Corbetts idéer inte anammades, trots att de tekniska förutsättningarna fanns tillgängliga.

Man kan här diskutera om graden av påverkan är kopplat till vilken nivå de tjänstgjorde på. Det är möjligt att argumentera för att de när de kom upp på högsta beslutsnivån tvingades de att tänka mer försvarsgrensgemensamt och att ha en mer nyanserad inställning till offensivt agerande. Då kanske de insåg att flottan även hade andra tvingande uppgifter och att detta medförde krav på spridning av styrkorna. Denna uppsats syftar dock inte till att förklara varför de var påverkade av den ene eller den andre varför denna diskussion lämnas till läsaren att fullfölja.

Att de undersökta beslutsfattarna var influerade av teorier tycks efter genomförd undersökning vara rimligt klart. Ett tydligt problem är dock att även om beslutsfattarna visserligen var influerade av idéer, i meningen vissa principer om vad som är viktigt respektive mindre viktigt i sjökrig, säger de sig aldrig, varken explicit eller implicit, vara påverkade av Corbetts och Mahans skrifter. Beslutsfattarnas tankar om sjökrig ger primärt sken av att komma från egna erfarenheter, marina traditioner och av praktisk nödvändighet i varje enskild situation, inte från abstrakta idéer hämtade från böcker. Det faktum att de knappast nämner Mahan eller Corbett, eller någon annan författare, talar för att detta är fallet. Att de inte nämner författarna vid namn kan emellertid ha ett antal tänkbara orsaker, exempelvis att de inte vill associeras med dem eftersom den ene inte var brittisk och den andre en civilist som kritiserat Nelson. Det betyder inte nödvändigtvis att de inte anammat deras idéer.

Flottans utbildningstradition, med dess betoning på praktiska erfarenheter kan också ha inverkat på det faktum att militärteoretisk litteratur inte omnämns eller diskuteras. Andrew Lambert beskriver i sin essä "The Development of Education in the Royal Navy: 1854-1914" hur utbildningen under artonhundratalet främst bedrevs genom personliga kontakter och att högre utbildning var något som individen fick genomföra på eget bevåg och efter eget

omdöme.¹³¹ Det ansågs vara tillräckligt att studera de två mästarna som ledde flottan vid Trafalgar, amiralerna Nelson och Collingwood. Den högre sjömilitära utbildningen låg vid förra sekelskiftet i sin linda och detta kan tala för att de undersökta befattningshavarna påverkats mer av erfarenheter och tradition än av abstrakta idéer ur böcker. Lambert hävdar vidare att officerarna i flottan i början av nittonhundratalet inte var redo för abstrakta studier av strategi då detta stred mot deras traditioner och bakgrund. Han beskriver emellertid hur *Naval War Course* som Corbett utbildade på var obligatorisk ifrån början, d.v.s. från 1901, och den hade från början en vetenskaplig inriktning med fokus på studier av historien. Jellicoe och Beatty torde därmed ha tagit del av utbildningen då de båda tillhörde den utsedda målgruppen för kursen under denna period. Det är mindre sannolikt att Fisher gick den innan han blev sjölord 1904, han har troligtvis tagit del av Corbetts tankar genom individuella studier. Detta underbyggs av det faktum att han var drivande för att få Corbett att börja undervisa på kursen. Utan den senares författande av böcker hade denna utveckling varit svår att tänka sig. Att ledningen för Amiralitetet ansåg att böcker spelade en roll understryks av det faktum att de regelbundet gjorde större inköp av de böcker som publicerades av *Navy Records Society*.

Att militärteori har ett värde framgår av denna studie. Det måste dock råda rätt förutsättningar för att de nya idéer som förs fram skall få genomslag. Dessa rör bl.a. graden av konsensus kring de tidigare rådande uppfattningarna. Om förutsättningarna för dessa uppfattningar rubbats underlättas introduktionen av nya idéer. Om utgångspunkterna i gengäld är fast förankrade och inte är föremål för diskussion har nya tankegångar svårt att få genomslag. En annan förutsättning är att de nya tankegångarna passar in i den idémässiga strukturen. En kausal föreställning torde få ringa genomslag om den går emot en rådande principiell föreställning eller världsåskådning. Om Douhet idag hade presenterat sina idéer om terrorbombning mot civilbefolkningen som ett sätt att vinna krig är det svårt att tänka sig att de skulle ha fått något genomslag. De passar inte in i den nu aktuella idémässiga strukturen och strider mot både världsåskådningar och principiella övertygelser.

Man kan även efter en undersökning som denna fråga sig om de studerade amiralerna var påverkade av teoretikerna eller av de teorier de företrädde. Huruvida teoretikerna påverkade är svårt att bevisa men det står av studiens resultat helt klart att de ledande amiralerna verkar ha delat många av teoretikernas tankar. Man kan också ifrågasätta i vilken grad dessa tankar härstammade från teoretikernas eget funderande och i vilken grad de endast nedtecknade rådande föreställningar. Det kan ses som troligt att Mahan i större utsträckning än Corbett gjorde sig till talesman för tidens strömningar eftersom han var uppfostrad i och levde med den anglosaxiska marina traditionen och därför i högre grad torde ha påverkats av den. Corbett å andra sidan var en mer utomstående vetenskaplig betraktare som torde ha haft större frihet att forma sina egna tankar. Detta har dock ingen påverkan på denna uppsats.

Att vissa tankar verkar ha haft påverkan medan andra inte haft det kan ha många förklaringar. En kan vara att brittiska flottan saknade det mest kraftfulla av stimulantia för intellektuella reformer – ett avgörande nederlag. Dess företrädare såg kanske efter ett sekel av obestridd herravälde till sjöss inte några anledningar till att genomföra några större förändringar och ett system som format hjältar som Drake, St. Vincent och Nelson ansågs troligen vara tillfyllest

¹³¹ Lambert, Andrew; "The Development of Education in the Royal Navy: 1854-1914" i Till, Geoffrey (red.), *The Development of British Naval Thinking; Essays in Memory of Bryan McLaren Ranft*, (London: Routledge, 2006), s. 34-56.

även inför framtiden. Detta kan vara en av orsakerna till att franska flottan utvecklade ett mer omfattande utbildningssystem. Samma mönster kan kännas igen i den amerikanska arméns utveckling under sjuttio- och åttiotalet då ett omfattande intellektuellt arbete tog vid, bl.a. som en följd av nederlaget i Vietnam.¹³² Detta pekar på att problemet inte är en typiskt brittisk företeelse.

5.2 Avslutande reflektioner och förslag på fortsatt forskning

De för uppsatsen utsedda frågeställningarna, vilka idéer som kan sägas utgöra grunden för Corbetts och Mahans respektive teorier om sjökrig och i vilken utsträckning det går att återfinna dessa tankar hos de undersökta befattningshavarna, har besvarats ovan. Går det därmed också att dra några slutsatser av sjökrigsteorins påverkan på operationerna till sjöss, och går det att besvara frågan om militärteorins påverkan på operationer i allmänhet? I det avseendet att det av ovanstående går att identifiera mönster som pekar på att påverkan skett måste svaret bli positivt. Men eftersom studien inte bevisar att det är teorierna de undersökta personerna var påverkade av måste svaret bli negativt. Att bevisa detta har dock inte bedömts som möjligt och har heller inte varit ambitionen med denna uppsats. Målsättningen var att kunna lämna ett bidrag till svaret på frågan om teorins inflytande på operationers genomförande genom att identifiera mönster som pekar i en viss riktning. Dessa mönster pekar på att militärteoretiskt författande i detta fall hade betydelse för hur operationerna bedrevs. Undersökningens omfång är dock alltför begränsat för att dra några generella slutsatser om militärteorins inflytande i allmänhet. För detta krävs troligen att ett betydligt större antal undersökningar genomförs.

Föreliggande uppsats gör inte anspråk på att ge ett heltäckande svar på frågan om militärteorins påverkan på militära operationer. Under arbetets gång har denne författare endast skrapat på ytan på ett ämne som tarvar ytterligare forskning, utöver fler studier av denna typ. Ett förslag på intressant forskning som framkommit är undersökningar rörande förändringar av militärteorins påverkan. Det vore exempelvis intressant att undersöka efter hur lång tid Corbetts tankar om en mer spridd gruppering fick genomslag i de marina operationerna och varför det skedde vid den tidpunkten. Ett annat område som vore värdefullt att gå djupare in på är varför vissa teoretikers idéer influerar operationer medan andra kanske inte gör det. Har det att göra med vid vilket tillfälle teorierna presenteras, hur det sker eller vem som framför tankarna? Spelar författarens nationalitet någon roll för idéernas genomslagskraft? Likaså skulle det föra forskningen framåt om motsvarande undersökningar som denna genomfördes med fokus på land- och luftoperationer för att skapa en mer heltäckande bild av området och möjliggöra dragandet av mer generella slutsatser. Även studier som berör olika tidsåldrar skulle vara värdefulla.

Denna studie har visat att teorier om sjökrig i detta fall hade påverkan på de centrala beslutsfattarna och att militärteori därmed skulle ha ett värde. För att visa att inte alla är övertygade om teoriers normativa kraft avslutas uppsatsen med ett citat hämtat ur Carl von Clausewitz *Om Kriget*:

¹³² Rekkedal, Nils Marius, *Modern krigskonst – militärmakt i förändring*, (Stockholm: Försvarshögskolan, 2002), s. 129f.

Ve den krigare, som skulle nödgas kräla omkring bland dessa ynkliga föreskrifter, som är alltför dåliga för ett geni, som detta stolt kan sätta sig över och på sin höjd skratta åt.¹³³

Citatet är taget från Clausewitz diskussion om principer för krigföringen och det råder ingen tvekan om att han insåg teorins värde som ledstång för tanken, som ett hjälpmedel för befälhavarens omdöme. Teorin fick dock inte upphöjas till dogm vilket var en åsikt som delades av Corbett. Så trots militärteorins begränsningar har den ändå ett värde och förhoppningsvis avskräcker inte dessa ord från fortsatta militärteoretiska ansträngningar. Författaren av denna uppsats har under skrivandets gång lärt sig mycket om vetenskapligt tänkande, om idéers påverkan, om Mahan och Corbett och deras tankar och om första världskriget till sjöss. Han har därmed utvecklats som människa och sjöofficer – därmed har också detta arbete ett värde, åtminstone för författaren själv. Den intellektuella resan som detta arbete inneburit har hjälpt till att skola hans förmåga att tänka vetenskapligt och medverkat till att forma hans omdöme. Militärteorin har i detta fall fungerat som ett hjälpmedel för att fostra en befälhavares tänkande och intellekt snarare än att ge färdiga och direkt användbara principer för krigföring. Clausewitz tankar om militärteori har åtminstone i detta fall uppfyllts.

Denna utveckling hade inte varit möjlig utan handledarnas outtröttliga stöd och omfattande rådgivning och styrning och för detta uttrycks härmed författarens djupa tacksamhet. Deras råd och stöd har varit absolut avgörande för kvaliteten på detta arbete. För kvarvarande brister vilar ansvaret helt på författaren.

¹³³ Clausewitz, Carl von, *Om Kriget*, (Stockholm: Bonniers Fakta Bokförlag AB, 1991), s. 97.

6. Referenser

Officiella publikationer:

British maritime doctrine, tredje utgåvan, (Norwich: The Stationary Office, 2004).

Böcker och artiklar:

Bacon, R. H., *Lord Fisher: The Life of Lord Fisher of Kilverstone, volume 1*, (London: Hodder & Stoughton, 1929).

Callender, Geoffrey, *The Naval Side of British History*, (London: Christophers, 1924).

Clausewitz, Carl von, *Om kriget*, (Stockholm: Bonniers Fakta Bokförlag AB, 1991).

Corbett, Julian S., *Some Principles of Maritime Strategy*, (London: Brassey's Defence Publishers, 1988).

Corbett-Smith, A., *The Seafarers*, (London: Cassell and Company Ltd, 1919).

Creveld, Martin van, *The Art of War – War and Military Thought*, (London: Cassell, 2000).

Esaiasson, Peter; Gilljam, Mikael; Oscarsson, Henrik; Wängnerud, Lena, *Metodpraktikan*, (Stockholm: Norstedts Juridik AB, 2002).

Goldstein, Judith; Keohane, Robert O., "Ideas and Foreign Policy" i Goldstein, Judith; Keohane, Robert O. (red.), *Ideas & Foreign Policy: Beliefs, Institutions, and Political Change*, (Ithaca: Cornell University Press, 1995).

Grove, Eric J., *The Royal Navy since 1815*, (Hampshire: Palgrave MacMillan, 2005).

Gough, Barry M., "Admiral Sir (later Baron) John Arbuthnot Fisher (1904-1910; 1914-1915)" i Murfett, Malcolm H., *The First Sea Lords: From Fisher to Mountbatten*, (London: Praeger, 1995).

Hattendorf, John B. (red.), *Mahan on Naval Strategy*, (Annapolis: Naval Institute Press, 1991).

Hough, Rickard, *The Great War at Sea 1914-1918*, (New York: Oxford University Press, 1983).

Keegan, John, *The Price of Admiralty*, (New York: Penguin Books Ltd, 1989).

Lambert, Andrew; "The Development of Education in the Royal Navy: 1854-1914" i Till, Geoffrey (red.), *The Development of British Naval Thinking; Essays in Memory of Bryan McLaren Ranft*, (London: Routledge, 2006).

Lambert, Nicholas, A., *Sir John Fisher's Naval Revolution*, (Columbia: University of South Carolina Press, 1999).

Mahan, Alfred T, *Sjömaktens inflytande på historien 1660-1783*, i översättning av L. Åkerhielm, (Stockholm: Marinlitteratur-Föreningens Förlag, 1899).

Marder, Arthur J. (red.), *Fear God and Dread Nought – The Correspondence of Admiral of the Fleet Lord Fisher of Kilverstone, volume III*, (London: Jonathan Cape, 1959).

Murfett, Malcolm H., *The First Sea Lords: From Fisher to Mountbatten*, (London: Praeger, 1995).

Ranft, Bryan McLaren (red.), *The Beatty Papers, volume 1*, (London: Navy Records Society, 1989).

Rekkedal, Nils Marius, *Modern krigskonst – militärmakt i förändring*, (Stockholm: Försvarshögskolan, 2002)

Schurman, Donald M., "Julian Corbett's Influence on the Royal Navy's Perception of Its Maritime Function" i Goldrick, James; Hattendorf, John B. (eds.), *Mahan is not enough: The Proceedings of a Conference on the Works of Sir Julian Corbett and Admiral Sir Herbert Richmond*, (Newport: Naval War College Press, 1993).

Shepsle, Kenneth, "Comment" i Noll, Roger (red.), *Regulatory Policy and the Social Sciences*, (Berkeley: University of California Press, 1985).

Shepsle, Kenneth, "Institutional Arrangement and Equilibrium in Multidimensional Voting Models", *American Journal of Political Science* 23 (1979).

Temple Patterson, A. (red.), *The Jellicoe Papers, volume 1*, (London: Navy Records Society, 1966).

Temple Patterson, A. (red.), *The Jellicoe Papers, volume 2*, (London: Navy Records Society, 1968).

Till, Geoffrey, *Sea Power – A Guide for the Twenty-First Century*, (London: Frank Cass Publishers, 2004).

Werner, Christopher, *Den blå boken – Marina stridskrafter ur ett militärteoretiskt perspektiv*, (Stockholm: Försvarshögskolan, 2002).

Westcott, Allan (red.), *Mahan on Naval warfare*, (London: Sampson Low, Marston & Co, 1919).

Widen, Jerker; Ångström, Jan, *Militärteorins grunder*, (Stockholm: Försvarsmakten, 2005).